

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่อง สำหรับสถาบันอุดมศึกษาเอกชนไทย ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปการศึกษา เป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การอุดมศึกษา

1. การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา
2. ภารกิจสถาบันอุดมศึกษาไทยตามกฎหมาย
3. พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ
4. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ
5. แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา
6. การปฏิรูปอุดมศึกษา

ตอนที่ 2 การศึกษาตลอดชีวิต

1. การศึกษาผู้ใหญ่
2. แนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต
3. การศึกษาต่อเนื่อง
4. การจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษา

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่อง

1. เทคนิคเดลฟาย
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 การอุดมศึกษา

ในประเด็นของการอุดมศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูล ในประเด็นหัวข้อ ต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ภารกิจสถาบันอุดมศึกษาไทยตาม กฎหมาย พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ แผนพัฒนาการศึกษา แห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา และการปฏิรูปอุดมศึกษา โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

ความหมายของ “อุดมศึกษา” คือ การศึกษาระดับที่สาม (Tertiary Education) ซึ่งเป็นการศึกษาหลังจากมัธยมศึกษา (Postsecondary Education) โดยแบ่งได้ 3 ระดับย่อย ได้แก่

1. ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ได้แก่ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงและอนุปริญญา ใช้เวลาประมาณ 2 – 3 ปี หลังจากมัธยมศึกษา

2. ระดับปริญญาตรี ใช้เวลาประมาณ 4 – 5 ปี หลังจากมัธยมศึกษาอันเป็นการศึกษาทั่วไปของนิสิต นักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ทั้งของรัฐและเอกชน

3. ระดับที่สูงกว่าปริญญาตรี ซึ่งเรียกว่า บัณฑิตศึกษา แบ่งเป็นระดับปริญญาโท ใช้เวลาศึกษาประมาณ 2 – 3 ปี หลังจากปริญญาตรี และระดับปริญญาเอก ใช้เวลาศึกษาประมาณ 3 – 5 ปี หลังจากปริญญาโท นอกจากนี้ ยังมีประกาศนียบัตรชั้นสูงหลังปริญญาตรี ที่ศึกษาเพียง 1 ปี ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของวิชาชีพต่างๆ เช่น ประกาศนียบัตรของสำนักอบรมแห่งเนติบัณฑิตยสภา (นบ.ท.) ที่นำไปสู่การประกอบวิชาชีพกฎหมายชั้นสูง (ได้แก่ พนักงานอัยการและผู้พิพากษา) ประกาศนียบัตรทางการบัญชี ประกาศนียบัตรด้านการบริหารธุรกิจ ฯลฯ เป็นต้น

หนึ่งในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 16 วรรคสาม แบ่งการศึกษาระดับอุดมศึกษาไว้ 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี และระดับสูงกว่าปริญญาตรี นับว่าเป็นการแบ่งที่แตกต่างจากวงการอุดมศึกษาไทยในอดีต กรณีการแบ่งตามประเภทของสถาบันอุดมศึกษา โดยพิจารณาตามลักษณะของประเภทสถาบันที่มีอยู่ในประเทศไทย สามารถแบ่งได้ 3 ประเภท คือ

1. ประเภทมหาวิทยาลัยที่รวมถึงสถาบันต่างๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เป็นต้น

2. ประเภทวิทยาลัย ได้แก่ วิทยาลัยเอกชน วิทยาลัยพยาบาล วิทยาลัยนาฏศิลป์ เป็นต้น

3. ประเภทการศึกษาเฉพาะกิจ ได้แก่ การอุดมศึกษาที่สนองความต้องการของหน่วยงานโดยเฉพาะ เช่น โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนนายเรือ โรงเรียนนายเรืออากาศ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นต้น

จากหลักการอุดมศึกษาที่เป็นสากล และในพระราชบัญญัติของสถาบันอุดมศึกษา ทั้งรัฐและเอกชน กำหนดภารกิจหลักของอุดมศึกษาไว้ 4 ประการ คือ

1. การสอนและการผลิตบัณฑิต นับเป็นภารกิจที่สำคัญที่สถาบันอุดมศึกษาทุกระดับและทุกประเภท ต่างเน้นเป็นหลักของการดำเนินการบริหาร เพราะนิสิต นักศึกษาที่เข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาก็มุ่งหวังให้สำเร็จเป็นบัณฑิตเป็นลำดับแรก

2. การวิจัย เป็นภารกิจส่งเสริมการพัฒนาวิชาการ และพัฒนาคุณภาพของการบริหารสถาบัน แม้ในอดีตมีไม่มากนัก แต่ปัจจุบันและอนาคตจะมีบทบาทมากต่อคุณภาพและความเป็นเลิศของสถาบันอุดมศึกษา

3. การบริการทางวิชาการแก่สังคม เป็นภารกิจที่แสดงออกในรูปกิจกรรมด้านสังคม ทั้งกิจกรรมของสถาบัน และกิจกรรมของนิสิตนักศึกษา ซึ่งเป็นภารกิจที่จะสร้าง

ภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่สถาบัน และการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมในการเป็นผู้นำ และตัวอย่างที่ดีให้แก่สังคม

4. การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เนื่องจากสถาบันอุดมศึกษาถือว่าเป็นสถาบันของปัญญาชนและผู้นำทางความคิด ดังนั้นการกำหนดภารกิจนี้ไว้ เพื่อต้องการให้สถาบัน นิสิตนักศึกษา ร่วมกันอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชาติ ให้คงเป็นเอกลักษณ์ต่อไปในอนาคต แต่ภารกิจนี้ได้รับความสนใจน้อย เพราะไม่ได้เน้นวิชาชีพชั้นสูงให้กับบัณฑิตโดยตรง

จากภารกิจของอุดมศึกษาทั้ง 4 ประการทำให้สามารถจำแนกระดับของการศึกษาไทยชัดเจน กล่าวคือ ระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาภาคบังคับเน้นเกี่ยวกับการวางพื้นฐานเพื่อเป็นพลเมืองที่ดี อ่านออกเขียนได้ ระดับมัธยมศึกษาให้ความรู้ด้านวิชาการและวิชาชีพ เพื่อเลือกหาแนวทางให้กับตนเองว่า จะศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพใด ส่วนระดับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาชั้นสูงเฉพาะด้าน เพื่อประกอบวิชาชีพ โดยมีภารกิจด้านการวิจัย การบริหารทางวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ที่ทำให้อุดมศึกษาแตกต่างจากประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

2. ภารกิจสถาบันอุดมศึกษาไทยตามกฎหมาย

ราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายแม่บทในการจัดการศึกษาของประเทศไทย โดยมีเนื้อหารวม 78 มาตรา แบ่งเป็น 9 หมวด และ 1 บทเฉพาะกาล โดยได้กำหนดภารกิจต่างๆ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับอุดมศึกษาซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาต่อเนื่อง เพื่อใช้ในการวิจัย ดังนี้

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

“การศึกษาตลอดชีวิต” หมายความว่า การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

หมวดที่ 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไป เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 8 การจัดการศึกษา ให้ยึดหลัก ดังนี้

1. เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน

2. ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
 3. การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง
 มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลัก
 ดังนี้

1. มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ
2. มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา
4. มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
5. ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา
6. การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

หมวด 3 ระบบการศึกษา

มาตรา 15 การจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน
2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการจัดการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม
3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็ผลการศึกษาจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน

มาตรา 16 การศึกษาในระบบมี 2 ระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่า 12 ปี

ก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง การศึกษาระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา การแบ่งระดับหรือเทียบระดับการศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 19 การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้จัดในมหาวิทยาลัย สถาบันวิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้นๆ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

หมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรวมทั้งความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน
3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา
4. ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง
5. ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

หมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา

มาตรา 43 การบริหารและการจัดการศึกษาของเอกชนให้มีความเป็นอิสระ โดยมีการกำกับ ติดตาม การประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาจากรัฐ และต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเช่นเดียวกับสถานศึกษาของรัฐ

มาตรา 44 ให้สถานศึกษาเอกชนตามมาตรา 18 (2) เป็นนิติบุคคล และมีคณะกรรมการบริหารประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้รับใบอนุญาต ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนครู ผู้แทนศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ

จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกกรรมการ ประธานกรรมการ และกรรมการ วาระดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่งให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 45 ให้สถานศึกษาเอกชน จัดการศึกษาได้ทุกระดับและทุกประเภท การศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด โดยรัฐต้องกำหนดนโยบาย และมาตรการที่ชัดเจนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเอกชนในด้านการศึกษา

ให้สถานศึกษาของเอกชนที่จัดการศึกษาระดับปริญญาดำเนินการได้โดยอิสระ สามารถพัฒนาระบบบริหารและการจัดการที่เป็นของตนเอง มีความคล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถานศึกษา ตามกฎหมายว่าด้วยสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

มาตรา 46 รัฐต้องให้การสนับสนุนด้านเงินอุดหนุน การลดหย่อน หรือการยกเว้นภาษี และสิทธิประโยชน์อื่นที่เป็นประโยชน์ในทางการศึกษาแก่สถานศึกษาเอกชน ตามความเหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการให้สถานศึกษาเอกชนมีมาตรฐาน และสามารถพึ่งตนเองได้

หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา

มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัด และสถานศึกษา จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 49 ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์การมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์วิธีการประเมินคุณภาพภายนอก และทำการประเมินผลการจัดการศึกษา เพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความมุ่งหมาย หลักการ และแนวการจัดการศึกษาในแต่ละระดับตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ นี้ ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้ง ในทุก 5 ปี นับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้ายและเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสาธารณชน

มาตรา 50 ให้สถานศึกษาให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสารหลักฐาน ต่างๆ ที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาตลอดจนให้บุคลากร คณะกรรมการของสถานศึกษา รวมทั้งผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่พิจารณาเห็นว่า เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการกิจของสถานศึกษา ตามคำร้องขอของสำนักงานมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา หรือบุคคล หรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรองที่ทำการ

ประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษานั้น

มาตรา 51 ในกรณีที่ผลการประเมินภายนอกของสถานศึกษาใด ไม่ได้ตามมาตรฐานที่กำหนด ให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จัดทำข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขต่อหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้สถานศึกษาปรับปรุงแก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนด หากมิได้ดำเนินการดังกล่าว ให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษารายงานต่อคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อดำเนินการให้มีการปรับปรุงแก้ไข

หมวด 7 ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

มาตรา 52 ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบ กระบวนการผลิต การพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยการกำกับและประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาให้มีความพร้อม และมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่ และการพัฒนาบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่อง

รัฐพึงจัดสรรงบประมาณและบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่อง และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอ

มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณการเงิน และทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษา ดังนี้

1. ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดมทรัพยากร เพื่อการศึกษา โดยอาจจัดเก็บภาษี เพื่อการศึกษาได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด
2. ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ตามความเหมาะสมและจำเป็น

ทั้งนี้ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมและให้แรงจูงใจในการระดมทรัพยากรดังกล่าว โดยการสนับสนุน การอุดหนุนและใช้มาตรการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี

ตามความเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 59 ให้สถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล มีอำนาจในการปกครองดูแล บำรุงรักษา ใช้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา ทั้งที่เป็นราชพัสดุ ตามกฎหมายว่าด้วยที่ราชพัสดุ และที่เป็นทรัพย์สินอื่น รวมทั้งจัดหารายได้จากบริการของสถานศึกษา และเก็บค่าธรรมเนียมการศึกษาที่ไม่ขัดหรือแย้งกับนโยบาย วัตถุประสงค์ และภารกิจหลักของสถานศึกษา

มาตรา 61 ให้รัฐจัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษาที่จัดโดยบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ตามความเหมาะสมและความจำเป็น

มาตรา 62 ให้มีระบบการตรวจสอบ ติดตามและประเมินประสิทธิภาพ และประสิทธิผล การใช้จ่ายงบประมาณการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการศึกษา แนวการจัดการศึกษา และคุณภาพมาตรฐานการศึกษาโดยหน่วยงานภายในและหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ตรวจสอบภายนอก

หลักเกณฑ์ และวิธีการในการตรวจสอบ ติดตามและการประเมิน ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

หมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

มาตรา 63 รัฐต้องจัดสรรคลื่นความถี่ สื่อตัวนำและโครงสร้างพื้นฐานอื่นที่จำเป็นต่อการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วิทยุโทรคมนาคม และการสื่อสารในรูปแบบอื่น เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมตามความจำเป็น

มาตรา 64 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตและพัฒนาแบบเรียน ตำราหนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอื่น โดยเร่งรัดพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต จัดให้มีเงินสนับสนุนการผลิต และมีการให้แรงจูงใจแก่ผู้ผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทั้งนี้โดยเปิดให้มีการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

มาตรา 65 ให้มีการพัฒนาบุคลากร ทั้งด้านผู้ผลิตและผู้ใช้เทคโนโลยี เพื่อการศึกษา เพื่อให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะในการผลิตรวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

มาตรา 66 ผู้เรียนมีสิทธิได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในโอกาสแรกที่ทำได้ เพื่อให้มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะใช้เทคโนโลยี เพื่อการศึกษาในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

มาตรา 67 รัฐต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาการผลิตและการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เกิดการใช้ที่คุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย

จากแนวคิดของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรการต่างๆ ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ให้มีศักยภาพ เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในสังคมให้มากที่สุด โดยมุ่งเน้นให้ประชากรทุกระดับ มีโอกาสได้รับการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นรูปแบบการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยที่รูปแบบการศึกษาดังกล่าวจะต้องได้มาตรฐาน มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้รัฐจะต้องสนับสนุน และผลักดันให้มีการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ อีกทั้งยังต้องมีการระดมทรัพยากรและลงทุนด้านงบประมาณจากทั้งรัฐ เอกชน และชุมชน โดยให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วย

3. พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ

กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 8 และมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ให้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา มีภารกิจเกี่ยวกับการจัดและส่งเสริม การศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยคำนึงถึงความเป็นอิสระและความเป็นเลิศทางวิชาการของ สถานศึกษาระดับปริญญา โดยมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. จัดทำข้อเสนอนโยบายและมาตรฐานการอุดมศึกษาและแผนพัฒนาการ อุดมศึกษา รวมทั้งดำเนินงานด้านความสัมพันธ์ระดับอุดมศึกษากับต่างประเทศ
2. จัดทำหลักเกณฑ์และแนวทางการสนับสนุนทรัพยากร และการจัดตั้ง จัดสรรงบประมาณอุดหนุนสถาบันอุดมศึกษาและวิทยาลัยชุมชน
3. ประสานและส่งเสริมการดำเนินงานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และศักยภาพ นักศึกษา รวมทั้งผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส และผู้มีความสามารถพิเศษ ในระบบอุดมศึกษา และ ประสานส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และสนับสนุนการพัฒนาประเทศ
4. เสนอแนะเกี่ยวกับการจัดตั้ง ยุบ รวม ปรับปรุงและยกเลิก สถาบันอุดมศึกษาและวิทยาลัยชุมชน
5. ดำเนินการเกี่ยวกับการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการ อุดมศึกษาตามที่คณะกรรมการอุดมศึกษามอบหมาย รวมทั้งการรวบรวมข้อมูลและจัดทำ สารสนเทศด้านการอุดมศึกษา
6. ดำเนินการเกี่ยวกับงานเลขานุการของคณะกรรมการการอุดมศึกษา
7. ปฏิบัติงานอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่และความ รับผิดชอบ ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือตามที่รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรี มอบหมาย

ข้อ 2 ให้แบ่งส่วนราชการสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ดังต่อไปนี้

1. สำนักอำนวยการ
2. สำนักทดสอบกลาง
3. สำนักนโยบายและแผนการอุดมศึกษา
4. สำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน
5. สำนักประสานและส่งเสริมกิจการอุดมศึกษา
6. สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา
7. สำนักยุทธศาสตร์อุดมศึกษาต่างประเทศ
8. สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพนักศึกษา
9. สำนักส่งเสริมและพัฒนาสมรรถนะบุคลากร

ข้อ 3 ส่วนราชการของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. สำนักอำนวยการ มีหน้าที่ ดังต่อไปนี้
 - (ก) ดำเนินการเกี่ยวกับงานช่วยอำนวยการและงานเลขานุการของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา รวมทั้งงานเลขานุการของคณะกรรมการการอุดมศึกษา
 - (ข) ดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
 - (ค) ดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารงานคลัง การเงิน งบประมาณ การบัญชี การพัสดุและสินทรัพย์ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
 - (ง) ดำเนินการเกี่ยวกับสารสนเทศ ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่งานการอุดมศึกษา
 - (จ) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย
2. สำนักทดสอบกลาง มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้
 - (ก) พัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินมาตรฐานวิชาการและวิชาชีพ และคุณลักษณะต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาและเพื่อการเทียบระดับและเทียบโอนผลการเรียน
 - (ข) ดำเนินการเกี่ยวกับการบริการการสอบร่วมกับหน่วยงานในทุกๆระดับ เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการอย่างทั่วถึงและเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ
 - (ค) เสนอแนะระบบการคัดเลือกบุคคลเข้าสู่ระบบอุดมศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานสากล
 - (ง) สนับสนุน ส่งเสริมและเป็นคลังข้อมูลของผู้รับการทดสอบและประเมินผลการเรียนรู้ตลอดจนให้บริการวัดและประเมินแก่หน่วยงานต่างๆทั้งในประเทศและต่างประเทศ

(จ) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

3. สำนักนโยบายและแผนการอุดมศึกษา มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(ก) จัดทำข้อเสนอนโยบายในการพัฒนาอุดมศึกษาของประเทศ และจัดทำแผนพัฒนาการอุดมศึกษา

(ข) จัดทำแผนการผลิตบัณฑิตและพัฒนากำลังคนระดับอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ

(ค) วิเคราะห์ กลั่นกรองแผนงานและโครงการของมหาวิทยาลัยหรือสถาบันรวมทั้งเสนอแนะการจัดตั้ง ยุบ รวม ปรับปรุงและยกเลิกสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา

(ง) จัดทำหลักเกณฑ์และแนวทางการจัดสรรงบประมาณ เสนอแนะคำขอตั้งและการจัดสรรงบประมาณตลอดจนการระดมทรัพยากรเพื่ออุดหนุนการอุดมศึกษาทุกประเภท

(จ) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

4. สำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(ก) จัดทำข้อเสนอ นโยบาย และจัดทำแผนหลักของระบบวิทยาลัยชุมชน เสนอแนะการจัดตั้ง และจัดสรรงบประมาณให้วิทยาลัยชุมชน

(ข) จัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศ กำกับ ตรวจสอบติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงานวิทยาลัยชุมชน

(ค) จัดทำมาตรฐานการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน

(ง) พัฒนาและส่งเสริมการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนและระบบเครือข่ายความร่วมมือการจัดการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ

(จ) ดำเนินการเกี่ยวกับงานเลขานุการของคณะกรรมการวิทยาลัยชุมชน ปฏิบัติงานร่วมกับ หรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

5. สำนักประสานและส่งเสริมกิจการอุดมศึกษา มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(ก) ส่งเสริมเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษา และภูมิปัญญาของชาติ

(ข) สนับสนุนการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม รวมทั้งถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยี

(ค) กำกับดูแล และกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศที่เกี่ยวข้อง

(ง) ประสาน สนับสนุน และกำกับการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

(จ) ปฏิบัติงานร่วมกับ หรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

6. สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้
- (ก) จัดทำข้อเสนอนโยบายและมาตรฐานการอุดมศึกษา
 - (ข) จัดทำระบบการรับรองวิทยฐานะและการรับรองมาตรฐานการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา รวมทั้งเสนอแนวทางการเทียบระดับและการเทียบโอนผลการเรียน
 - (ค) ส่งเสริม สนับสนุน การประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา และการศึกษาวิจัยด้านการเรียนการสอน การส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ใหม่และการจัดการความรู้ ตลอดจนเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลหลักสูตรและการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา
 - (ง) ดำเนินการเกี่ยวกับการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา
 - (จ) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย
7. สำนักยุทธศาสตร์อุดมศึกษาต่างประเทศ มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้
- (ก) จัดทำยุทธศาสตร์ด้านอุดมศึกษาต่างประเทศและแนวทางการสร้างความร่วมมือทางวิชาการและการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาระหว่างประเทศ
 - (ข) ดำเนินการด้านความสัมพันธ์ระดับอุดมศึกษากับต่างประเทศ
 - (ค) เสนอมาตรการและแนวทางการสนับสนุนส่งเสริมสถาบันอุดมศึกษา เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันตามเงื่อนไขการเปิดเสรีทางการศึกษาและพัฒนาไปสู่ความเป็นศูนย์กลางอุดมศึกษาในภูมิภาค
 - (ง) ส่งเสริมสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอุดมศึกษาต่างประเทศเพื่อพัฒนาอุดมศึกษา
 - (จ) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย
8. สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพนักศึกษา มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้
- (ก) จัดทำข้อเสนอแนะด้านนโยบาย และกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับการพัฒนานักศึกษา
 - (ข) ส่งเสริมการพัฒนาทักษะ ความสามารถ และรูปแบบการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนา นักศึกษาให้มีสมรรถนะพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้คู่คุณธรรมและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข รวมทั้งมีศักยภาพที่สามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ
 - (ค) ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิตในการทำงานร่วมกับชุมชน ท้องถิ่น และสถานประกอบการ
 - (ง) ส่งเสริมการพัฒนาระบบสวัสดิการ บริการนักศึกษา การศึกษาของคนพิการผู้ด้อยโอกาส และผู้มีความสามารถพิเศษในสถาบันอุดมศึกษา
 - (จ) ปฏิบัติงานร่วมกับ หรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

9. สำนักส่งเสริมและพัฒนาสมรรถนะบุคลากร มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (ก) เสนอแนะนโยบาย ประสาน และส่งเสริมการดำเนินการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระบบอุดมศึกษา ในเครือข่ายของมหาวิทยาลัย กับผู้รับบริการ ผู้ประกอบการ ท้องถิ่นและชุมชน
- (ข) จัดทำหลักสูตร และประสาน ส่งเสริมให้มีการจัดฝึกอบรมผู้บริหารระดับสูงสายวิชาการ และผู้บริหารสายสนับสนุนวิชาการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและเป็นเครือข่ายที่จะพัฒนาระบบบริหารของสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน
- (ค) จัดทำฐานข้อมูลทะเบียนประวัติ ให้คำปรึกษาแนะนำและติดตามประเมินผลการบริหารงานบุคคลของข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา
- (ง) ดำเนินการเกี่ยวกับกฎหมายและระเบียบ งานนิติกรรมและสัญญา งานเกี่ยวกับความรับผิดชอบในทางแพ่ง อาญา งานคดีปกครอง และงานคดีอื่นที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
- (จ) ดำเนินการเกี่ยวกับงานเลขานุการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา
- (ฉ) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546: 1 – 5)

โดยจะเห็นได้ว่า กระทรวงศึกษาธิการเป็นองค์กรหลักในการจัดการ และส่งเสริมการศึกษาให้ประชาชนมีความรู้ มีคุณภาพ มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาสังคมฐานความรู้ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

โดยกระทรวงศึกษาธิการมีเป้าหมายสำคัญหลัก คือ

1. ประชาชนได้รับการศึกษาทั่วถึง เท่าเทียมและต่อเนื่อง
 2. ประชาชนมีคุณภาพ คุณธรรม ร่วมพัฒนาเศรษฐกิจและมีสังคมฐานความรู้
 3. ประเทศมีศักยภาพในการแข่งขันเพิ่มขึ้น
- ได้มุ่งการสร้างโอกาสทางการศึกษาในทุกระดับการศึกษา โดยในส่วนของ การส่งเสริมการอุดมศึกษานั้นสามารถสรุปได้เป็นประเด็นหลัก คือ
1. สร้างโอกาสการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยใช้วิธีการต่าง ๆ คือ
 - 1.1 ปรับปรุงระบบคัดเลือกเข้าเรียน
 - 1.2 พัฒนาสถาบันราชภัฏให้เป็นสถาบันการศึกษาของท้องถิ่น (Local Service)
 - 1.3 ให้สถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นรับนิสิตนักศึกษาโดยตรง (หลักเลี้ยงการสอบเข้า)
 - 1.4 ส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลให้เชื่อมโยงกับสถาบันอุดมศึกษา และการพัฒนาอุตสาหกรรมในภูมิภาค

- 1.5 ส่งเสริมให้มีการลงทะเบียนข้ามสถาบัน
 - 1.6 ขยายการดำเนินงานวิทยาลัยชุมชน
 2. จัดตั้งและขยายวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยสุภัฏมิภาพ สร้างเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาร่วมกันและสนับสนุนโครงการบัณฑิตวิทยาลัยร่วมกัน
 3. ผลិតกำลังคนให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ โดยการสร้างความมั่นใจและแรงจูงใจให้แก่เอกชนจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา รวมไปถึงจนถึงส่งเสริมเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเอกชนให้มีความเข้มแข็ง
 4. การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ประชาชน
 - 4.1 พัฒนาการศึกษาต่อเนื่อง และเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 4.1.1 ส่งเสริมการรู้หนังสือ การพัฒนาอาชีพ ทักษะชีวิตชุมชน
 - 4.1.2 ส่งเสริมการศึกษาของโรงเรียนเอกชนนอกระบบ
 - 4.1.3 สร้างอาชีพใหม่แก่ผู้ลงทะเบียนคนจน
 - 4.1.4 จัดการศึกษาออกโรงเรียนโดยวิธีทางไกล
 - 4.1.5 พัฒนาแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาได้
 - 4.1.6 พัฒนาระบบการเรียนรู้ออนไลน์ของชุมชน
 - 4.2 บริการทางวิชาการแก่สังคม โดยการ
 - 4.2.1 ส่งเสริมอุทยานการเรียนรู้
 - 4.2.2 จัดแหล่งเรียนรู้นานาชาติเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน
 - 4.2.3 ให้ความรู้แก่ชุมชน
 - 4.2.4 พัฒนาการจัดบริการห้องสมุด และแหล่งเรียนรู้
 - 4.2.5 ส่งเสริม ทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรมไทย
- ยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการนั้น มุ่งสร้างเสริมโอกาสในการศึกษาให้แก่ประชาชนทุกคน โดยการส่งเสริมการอุดมศึกษาอย่างชัดเจน เพื่อพัฒนาการศึกษาต่อเนื่องและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

แผนการศึกษาแห่งชาติเป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว 15 ปี (พ.ศ. 2545 – 2559) ที่มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากเป็นการนำสาระของการปฏิรูปการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และนโยบายของรัฐบาลสู่การปฏิบัติ และเป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน แผนพัฒนาการอาชีวศึกษา แผนพัฒนาการอุดมศึกษา และแผนพัฒนาด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมในระดับเขตพื้นที่การศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่การดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เสร็จสมบูรณ์ทั้งกระบวนการเพื่อการปฏิรูปการศึกษา การดำเนินการด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ในช่วงระยะเวลา

15 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 จนถึง ปีพ.ศ. 2559 ที่สอดคล้องต่อเนื่องกันทั้งประเทศ

แผนการศึกษาแห่งชาติ ได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญาพื้นฐานในการกำหนดแผน โดยมีการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และธรรมชาติ บูรณาการเชื่อมโยงเป็นกระบวนการโดยรวมที่คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน มีคุณภาพทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม และมุ่งไปสู่การอยู่ดีมีสุขของคนไทยทั้งปวง

จากปรัชญาพื้นฐานและกรอบแนวคิดข้างต้น เจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาตินี้ จึงมุ่ง (1) พัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และ (2) พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง และมีคุณภาพใน 3 ด้าน คือ สังคม คุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมसानนฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน

การจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาตินี้ ดำเนินการโดยคำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย อันมีผลกระทบมาจากการพัฒนาที่ก้าวเข้าสู่ยุคสมัย “โลกาภิวัตน์” ที่ทำให้ขอบข่ายของการสืบเสาะ ค้นคว้า แสวงหา และถ่ายทอดความรู้และการเรียนรู้เป็นไปอย่างกว้างขวางรวดเร็ว พร้อมกับการขยายอย่างกว้างขวางของความรู้และการเรียนรู้แห่งศาสตร์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารรูปแบบต่างๆ นำไปสู่การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาโดยภาพรวมให้พัฒนาทันกับการเปลี่ยนแปลงใหม่ที่เกิดขึ้นประกอบกับแนวโน้มการพัฒนาสู่เศรษฐกิจยุคใหม่ของสังคมโลกที่เป็นเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge – based Economy : KBE) มีการใช้ความรู้และนวัตกรรมเป็นปัจจัยหลักในการผลิตและการพัฒนา เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของแต่ละประเทศ การพัฒนาความรู้ และการเรียนรู้ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการพัฒนาปัจเจกบุคคลให้เป็นทุนและกำลังคนเกื้อกูลต่อการยกระดับมาตรฐานการครองชีพให้สูงขึ้น และเป็นกำลังสำคัญที่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรมการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศ

การพัฒนาประเทศอย่างมีคุณภาพนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมการเรียนรู้ และสร้างสภาพการณ์ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาคุณภาพ ประสิทธิภาพ และขีดความสามารถของคนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยยึดถือและเน้นหลักการ “พัฒนาโดยประชาชนด้วยระบบการบริหารและการจัดการที่ดี” ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมมือ ร่วมใจ ในการกำหนด และตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและชุมชนท้องถิ่น การสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อความสำเร็จในการปฏิบัติ เช่นนี้ ทำให้เกิดพลังชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็ง อันจะเป็นฐานรากที่มั่นคงในการพัฒนาประเทศอย่างมีเสถียรภาพ และยั่งยืนตลอดไป

ปรัชญาหลักและกรอบแนวคิด : ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แผนการศึกษาแห่งชาติ ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชดำรัสไว้ในโอกาสและสถานที่ต่างๆ มาเป็นปรัชญาพื้นฐานเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดมาตรการด้านต่างๆ

ปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ยึดทางสายกลางที่อยู่บนพื้นฐานของความสมดุลพอดี รู้จักพอประมาณอย่างมีเหตุผล มีความรอบรู้เท่าทันโลก เป็นแนวทางในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทยเพื่อมุ่งให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย”

กรอบแนวคิด : การเรียนรู้ การศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

หลักการแห่งกรอบแนวคิดของแผนนี้ จะเป็นแผนบูรณาการ ซึ่งมีการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม สัมพันธ์และเชื่อมโยงเป็นกระบวนการโดยรวมทั้งหมด มีความพอเหมาะพอดี และมีดุลยภาพ

กรอบแนวคิดด้านบูรณาการที่ว่านี้ ยังคำนึงถึงการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตั้งแต่การวางรากฐานการพัฒนา โดยครอบครัวเป็นสถาบันหลักที่สำคัญที่สุด ต่อมาเป็นการพัฒนาความรู้และทักษะพื้นฐานที่เด็ก และเยาวชนไทยทุกคนต้องเข้าถึงบริการการศึกษา พื้นฐานที่มีคุณภาพ รวมทั้งต้องเป็นการศึกษาที่เอื้อให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ใหม่ได้จากแหล่งความรู้ต่างๆ การศึกษา เพื่อพัฒนาบุคคลให้มีทักษะอาชีพพัฒนาสมรรถนะ เพื่อการแข่งขันและรู้เท่าทันโลก รวมทั้งการศึกษตลอดชีวิต เพื่อช่วยให้คนสามารถปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงสามารถสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตที่ดีและการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์และแนวนโยบายเพื่อดำเนินการ

วัตถุประสงค์ 1 : พัฒนาคอนอย่างรอบด้าน และสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา

แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 1 : การพัฒนาทุกคนตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิต ให้มีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้

แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 2 : การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 3 : การปลูกฝังและเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระบบวิถีชีวิตที่ดีงาม

แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 4 : การพัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพึ่งพาตนเอง และเพิ่มสมรรถนะการแข่งขันในระดับนานาชาติ

วัตถุประสงค์ที่ 2 : สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้

แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 5 : การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมของคน

แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 6 : การส่งเสริมการวิจัยและการพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนความรู้และการเรียนรู้ของสังคมไทย

แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 7 : การสร้างสรรค์ ประยุกต์ใช้และเผยแพร่ความรู้และการเรียนรู้เพื่อสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้

วัตถุประสงค์ 3 : พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคน และสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้

แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 8 : การส่งเสริมและสร้างสรรค์ทุนทางสังคม วัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บนฐานของศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ไทย

แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 9 : การจำกัด ลด ขจัดปัญหาทางโครงสร้างที่ก่อให้เกิดและ/หรือคงไว้ซึ่งความยากจน ขัดสน ด้อยโอกาสและศักดิ์ศรีของคนและสังคมไทย เพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม

แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 10 : การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและการพัฒนาประเทศ

แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 11 : การจัดระบบทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาคนและสังคมไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545: 1 – 9)

ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของแผนการศึกษาแห่งชาตินี้ เมื่อคำนึงถึงเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี และการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี ให้แก่เด็กอายุย่างเข้าปีที่เจ็ดได้เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ ปรากฏว่า ในปี 2543 มีเด็กและเยาวชนกลุ่มอายุ 6 – 14 ปี จำนวน 0.3 ล้านคน ยังไม่ได้รับการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เด็กและเยาวชนกลุ่มอายุ 6 – 17 ปี จำนวน 1.6 ล้านคน ยังไม่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานสิบสองปี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มาจากครอบครัวยากจน เป็นเด็กเร่ร่อน หรืออาศัยอยู่ในท้องถิ่นห่างไกล

เหตุนี้ย่อมแสดงให้เห็นถึงการจัดการศึกษาในระบบยังไม่พอเพียงแก่จำนวนประชากรวัยเรียนนอกจากนั้นความเชื่อมโยงและการเทียบโอนผลการศึกษาระหว่างการศึกษาในระบบกับการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยยังทำได้น้อย อีกทั้งยังขาดการสนับสนุนและการมีส่วนร่วมจากภาคอื่นๆ เข้ามาเสริมบริการการจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ของระบบการศึกษาของประเทศ

ผลอันเกิดจากการศึกษาที่ยังไม่เป็นไปในระดับที่น่าพอใจจนต้องเปิดโอกาสที่สอง คือ การศึกษาในรูปแบบของการศึกษานอกระบบ เพื่อรองรับประชากรที่พลาดโอกาสและพ้นการศึกษาในระบบหรือไม่ต้องการศึกษาในระบบ ให้ได้รับการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายอย่างทั่วถึง เพิ่มพูนความรู้และทักษะอย่างต่อเนื่องตามความต้องการ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและอยู่ร่วมในสังคมอย่างพึ่งตนเองได้ อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษานอกระบบที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันยังไม่หลากหลายและไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงต้องเพิ่มขยายให้ทันกับความต้องการของสังคมและประชากร ผู้ใฝ่รู้ในการศึกษาเพิ่มเติมทักษะและอาชีพของตน ซึ่งคาดว่า จะมีถึงประมาณ 2.7 ล้านคนในปี 2550

โดยเจตนารมณ์และแนวแห่งอุดมการณ์ในการจัดการศึกษา ซึ่งมุ่งให้เกิดการศึกษา ตลอดชีวิต ทำให้เห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งจำเป็นต้องสังคมแห่งการเรียนรู้ ให้มีเครือข่าย และคลังความรู้สำหรับเป็นแหล่งทรัพยากรทางการศึกษาแก่ประชาชนให้ไปอย่างกว้างขวาง ทั่วถึง และมีคุณภาพ ด้วยค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมกับสถานภาพของแต่ละบุคคล เพื่อให้การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต ความจำเป็นที่จะต้องสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านการศึกษาในทุกรูปแบบจึงมีความสำคัญที่จะต้องจัดสร้างขึ้นสำหรับประเทศไทยนั้น ทั้งปัญหาในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านการศึกษาในแนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย และการศึกษาตลอดชีวิต ยังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจนัก เนื่องจากยังไม่ได้รับการส่งเสริม สนับสนุน อย่างจริงจังในรูปแบบที่เหมาะสม และมีปัญหาทั้งการขาดแคลนกำลังคน และการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาด้านนี้อย่างหลากหลายจากทุกส่วนในสังคม

การจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพทั้งทางการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการจัดดำเนินการอย่างกว้างขวางทั้งภาครัฐและเอกชนแต่ยังคงขาดศักยภาพในการดำเนินงาน มีความซ้ำซ้อนในการให้บริการส่วนใหญ่เป็นการจัดการศึกษาตามความพร้อมของผู้จัดดำเนินการ ยังไม่สามารถจัดการศึกษาและอบรมความรู้และทักษะหลายด้านให้แก่ผู้เรียน เพื่อสร้างความสามารถในการทำงานได้หลายอย่าง หรือปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการของตลาดแรงงาน และเทคโนโลยี ที่มีการเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยขึ้นอยู่ตลอด นอกจากนั้นการจัดฝึกอบรมทักษะแรงงานให้กับแรงงานในระดับต่างๆ ก็ยังดำเนินการได้ไม่มากนัก

นอกเหนือจากการให้บริการแก่เด็กและเยาวชนวัยการศึกษาขั้นพื้นฐานดังกล่าวแล้ว ยังมีความจำเป็นในการเตรียมจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้แก่เยาวชนที่เข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีอัตราเพิ่มค่อนข้างสูงมากขึ้นทุกปี โอกาสทางการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระดับอุดมศึกษายังมีไม่มากนักกับความต้องการของตลาดแรงงาน และความจำเป็นในการพัฒนาประเทศ รวมทั้งความต้องการอันหลากหลายของผู้เรียน ระบบการสอบคัดเลือกยังเป็นระบบแพ็คตัดออก และทำให้โอกาสของเด็กยากจนที่จะเพิ่มสัดส่วนในการเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาให้มากขึ้นเป็นไปได้ยาก

โลกพัฒนาและก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีสมัยใหม่เกิดขึ้นและเติบโตไปมาก มีพัฒนาการรูปแบบที่หลากหลาย การพัฒนาการเรียนรู้อันรวดเร็วของคนไทย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อความเสมอภาคและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการกระจายความรู้สู่สถานศึกษา ชุมชนและสังคมไทย ให้คนไทยสามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างสะดวก ง่าย และรวดเร็ว ในราคาที่ไม่แพงจนเกินไป ปัจจุบันการสร้างเนื้อหาหรือความรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารสมัยใหม่เพื่อการแพร่กระจายได้อย่างทั่วถึงยังทำได้ไม่มาก เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ โครงสร้างพื้นฐาน ความรู้ ความสามารถและความเข้าใจของครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

สถานการณ์ดังกล่าว ทำให้เห็นความจำเป็นยิ่งขึ้นในอนาคตที่จะต้องเร่งเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับคนไทยให้ได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่กำหนดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และต้องส่งเสริมขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างกว้างขวางให้เป็นการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่พึ่งตนเองได้ สนับสนุนเอกชนในการจัดการอุดมศึกษา และจัดสรรโอกาสทางการศึกษาสำหรับผู้ยากจนให้มากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545: 20 – 22)

จากกรอบของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ในการที่จะพัฒนาโดยประชาชนด้วยระบบการเรียนและการจัดการที่ดี โดยให้โอกาสทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อเติมเต็มในจุดด้อยของระบบการศึกษา ให้มีความเข้มแข็งและมีเสถียรภาพทางการศึกษามากยิ่งขึ้น

รูปแบบของการศึกษา จึงควรมีมิติที่ต่างออกไปจากเดิม คือ ต้องมีความหลากหลายและยืดหยุ่นไปตามกลไกของสภาพแวดล้อม ตลาดแรงงานและความพึงพอใจของผู้เรียนเป็นหลัก ซึ่งรูปแบบของการศึกษาต่อเนื่อง จึงเป็นแนวทางการศึกษารูปแบบหนึ่งที่มีแนวทางสอดคล้องตามกรอบของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติอย่างชัดเจน

จากกรอบแนวนโยบายของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ดังกล่าวข้างต้น ในส่วนของแนวทางการพัฒนาการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ได้มีการวางแนวนโยบายเพื่อการวางแผนพัฒนาการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

5. แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา

การวางแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) เป็นการวางแผนในบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปจากการวางแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับก่อนๆ อันเนื่องมาจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ในการกำหนดนโยบายและการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และ

การเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ดังนั้น การวางแผนพัฒนาการศึกษา ระดับอุดมศึกษา จึงเป็นการวางแผนในระบบเปิดที่จัดให้มีการระดมความคิดและรับฟังความเห็น ของประชาชนอย่างกว้างขวาง (ทบทวนมหาวิทยาลัย. 2543: 1 – 18) โดยมีประเด็นรายละเอียด ดังนี้คือ

หลักการสำคัญในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549)

1. แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จะเป็นแผนที่สอดคล้องสนองตอบต่อแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และนโยบายของรัฐบาล
2. แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จะเป็นแผนปฏิรูปอุดมศึกษาตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ โดยนำหลักการและแนวปฏิบัติในการพัฒนาอุดมศึกษาที่ปรากฏมากำหนด เป็นกรอบนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาให้สมบูรณ์
3. แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จะเป็นแผนที่ก่อให้เกิดการวางแผนที่ดีของ สถาบันอุดมศึกษา มีการบริหารแผนและการติดตามประเมินผลแผนที่มีประสิทธิภาพ
4. แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จะเป็นแผนที่สอดคล้องกับหลักการของ มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ที่มหาวิทยาลัยและสถาบันทุกแห่งมีระบบการบริหารที่คล่องตัว มีอิสระสมบูรณ์

วิสัยทัศน์การพัฒนาอุดมศึกษา

วิสัยทัศน์การพัฒนาอุดมศึกษาได้จากการประมวลความเห็นและข้อเสนอแนะ ของประชาชน ผู้ร่วมประชุมระดมสมองทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็น ความต้องการของประชาชนที่ประสงค์จะให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและชุมชน ที่ต้องพัฒนาควบคู่กันไปทั้งบทบาทการชี้แนะ การร่วมมือพัฒนา และการพึ่งพาอาศัยกัน

การพัฒนาอุดมศึกษาในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) จึงเป็นการปรับฐานความคิดหรือกระบวนทัศน์โดยให้คน ชุมชนและสังคม เป็นแกนหลักของการพัฒนา แล้วปรับระบบอุดมศึกษาให้มีการพัฒนาเป็นหลัก เพื่อสนองตอบ ต่อความต้องการดังกล่าว ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาคนให้เป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ร่วมใน สังคมอย่างมีความสุข สร้างองค์ความรู้ให้เป็นที่พึ่งพาได้ รวมทั้งสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและ ยั่งยืน

ดังนั้น จุดมุ่งหมายสูงสุดของการพัฒนาอุดมศึกษา คือ การทำให้เกิดการ พัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดีมีสุขของคนไทย เป็นการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึดคนและชุมชน เป็นศูนย์กลาง มีดุลยภาพทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ให้คนไทย ก้าวทันโลก สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทย

จากหลักการดังกล่าว การพัฒนาอุดมศึกษา จึงมีความมุ่งหมายที่จะพัฒนา อุดมศึกษาทั้งระบบให้ประกอบด้วย สถาบันการศึกษาชั้นสูงที่มีคุณภาพสามารถผลิต และ

พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับกลางและระดับสูงที่มีคุณภาพทัดเทียมนานาชาติ เป็นแหล่งรวมของผู้ทรงคุณวุฒิ สามารถชี้แนะ และผลักดันการพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนฐานองค์ความรู้ (Knowledge - based Economy) มากยิ่งขึ้น เพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานะ ความมั่งคั่ง ความเป็นดี อยู่ดีของคนและชุมชน การที่จะพัฒนาไปสู่จุดนั้นได้ ระบบอุดมศึกษาไทยจะต้องนำสังคมและชุมชนไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ (Knowledge - based Society) ที่บุคคลในชาติมีความเชื่อ ความผูกพัน และยอมรับว่า บุคคลจำเป็นต้องผ่านกระบวนการศึกษา ฝึกหัด และการฝึกอบรม ที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อมุ่งไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต อันจะเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการสร้างฐานกำลังคน ให้มีจำนวน และคุณภาพที่เหมาะสม และพอเพียง สังคมแห่งการเรียนรู้ จึงเป็นสังคมที่พัฒนาให้คนคิดเป็น ทำเป็น มีนวัตกรรม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ถือว่าเป็นต้นทุนทางปัญญา มีคุณธรรมและจริยธรรม มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี

ดังนั้น จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์สำหรับการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาไว้ดังนี้

1. สถาบันอุดมศึกษาผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีความเป็นผู้นำ มีจิตสำนึกในการสร้างงานของตนเอง มีความคิดและวิจารณ์ญาณ มีความริเริ่มสร้างสรรค์ มีวินัย มีความรับผิดชอบ นำไปสู่การพัฒนาประเทศได้

2. อุดมศึกษาไทยเป็นการศึกษาของปวงชน กระจายโอกาสสู่ปวงชนทุกระดับ ทุกอาชีพ ให้สามารถเข้าศึกษาในหลักสูตร ทั้งเพื่อรับปริญญา และไม่รับปริญญา จากการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

3. อุดมศึกษาไทยมีเอกภาพเชิงนโยบาย และมาตรฐานสถาบันอุดมศึกษา ระดับปริญญาเป็นนิติบุคคลสามารถพัฒนาระบบบริหารและการจัดการที่เป็นของตนเอง อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถตรวจสอบได้ภายใต้กลไกการประกันคุณภาพภายในที่เหมาะสมและสามารถพัฒนาระดับให้ทัดเทียมกับสากลได้

4. สถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญา มีพันธกิจในการให้การศึกษาระดับสูงทางวิชาการและวิชาชีพ จัดฝึกอบรม และพัฒนาทักษะที่เป็นความต้องการในการพัฒนาท้องถิ่น ชุมชน และประเทศชาติ มีการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม พัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี จัดบริการวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุดมศึกษาในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ดังต่อไปนี้

1. การเสริมสร้างขีดความสามารถของสถาบันอุดมศึกษาให้มีคุณภาพระดับสากลที่สามารถพึ่งพาตนเองได้จากรากฐานของภูมิปัญญาไทย โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนามันสมองของประเทศให้สามารถแข่งขันได้กับเศรษฐกิจยุคใหม่ เป็นการสร้างพลังทางปัญญาให้แก่ประเทศชาติในการคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหา โดยอิงภูมิปัญญาไทยเป็นหลัก พร้อมประยุกต์ใช้เทคโนโลยีต่างประเทศอย่างเท่ากัน เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว ด้วยการจัดให้มีการจัดการ เพื่อส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการ บนพื้นฐานของการแข่งขัน

การจัดการทรัพยากรสินทางปัญญา การประเมินคุณภาพระดับนานาชาติ มีการวิจัยและพัฒนาที่สมดุลทั้งการวิจัยพื้นฐานและการวิจัยประยุกต์ มีการสร้างนักวิจัยที่เพียงพอและมีคุณภาพสูง มีการปฏิรูปการบริหารการวิจัยในระดับชาติ สร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

2. การเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางวิชาการที่ยั่งยืนให้กับระบบอุดมศึกษา โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการวางระบบโครงสร้างพื้นฐาน ในการจัดการศึกษาให้เพียงพอต่อการรักษาคุณภาพการจัดการศึกษา และก่อให้เกิดผลผลิตที่เหมาะสมสอดคล้องและตรงตามความต้องการด้วยการเพิ่มอาจารย์รุ่นใหม่ที่มีคุณภาพเข้าสู่ระบบอุดมศึกษาให้มากยิ่งขึ้น ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานการจัดการโดยเฉพาะโครงสร้างเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสาร และโทรคมนาคม การจัดหาครุภัณฑ์ อุปกรณ์การศึกษา ตลอดจนการเตรียมความพร้อมของการศึกษาขั้นพื้นฐานก่อนที่จะส่งต่อให้อุดมศึกษา แนวทางหลัก คือการปฏิรูปการเรียนการสอนตามแนว พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 รวมทั้งการส่งเสริมสถาบันการศึกษาเฉพาะทาง

3. การเสริมสร้างศักยภาพการศึกษา ให้เกิดความมั่นคงแก่ชุมชนและท้องถิ่น โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการนำชุมชนและท้องถิ่น เป็นศูนย์กลางในการสร้างแนวคิดในการปรับปรุงบทบาทและวิธีการจัดการให้สถาบันอุดมศึกษาให้ตอบสนองตรงตามความต้องการในการพัฒนาของชุมชนและท้องถิ่น จึงเป็นการปรับวิธีการปฏิบัติของสถาบันอุดมศึกษา ทั้งในเชิงวิชาการ การจัดการศึกษา การกระจายโอกาสและความเสมอภาค กิจกรรมการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมนิสิตนักศึกษา รวมทั้งแนวคิดในการร่วมมือในการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่นด้วยเช่นกัน

4. การปฏิรูปการบริหารจัดการระบบอุดมศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยมุ่งหมายให้มีระบบการบริหารจัดการที่ดี มีความโปร่งใส และความร่วมมือ มีการกระจายอำนาจและจัดระบบการตรวจสอบ ระบบการเงินและงบประมาณอุดมศึกษา มีเสถียรภาพ และสถาบันอุดมศึกษามีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ คำนึงประโยชน์ ด้วยการส่งเสริมการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) การปรับบทบาทของหน่วยงานของรัฐในการกำกับสถาบันอุดมศึกษา การระดมทรัพยากร และการปรับปรุงระบบการบริหารงานของสถาบัน อุดมศึกษาให้มีประสิทธิภาพและทันสมัย

6. การปฏิรูปอุดมศึกษา

ประเทศต่างๆ ได้ตระหนักถึงความจำเป็นอย่างยิ่งยวด ในการที่จะให้ประชาชนของตนได้รับการศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา เพื่อที่จะเป็นกำลังสมองอันสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ จึงได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และปฏิรูปอุดมศึกษาของตนโดยสม่ำเสมอ ในลักษณะต่างๆ เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก สำหรับประเทศไทย การจัดอุดมศึกษาในปัจจุบันอยู่ในความรับผิดชอบของหลายหน่วยงาน ได้แก่ ทบวงมหาวิทยาลัย (สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาในปัจจุบัน) กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงอื่นๆ ที่จัด

อุดมศึกษาเฉพาะทาง (เช่น กระทรวงกลาโหม กระทรวงสาธารณสุขกรุงเทพมหานคร เป็นต้น) จำนวนสถาบัน อุดมศึกษามีทั้งสิ้นประมาณ 859 แห่ง ในจำนวนนี้ มีทั้งสถาบันที่จัดอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญา (หลักสูตร 2 ปี) เช่น วิทยาลัยชุมชน วิทยาลัยอาชีวศึกษา สถาบันที่จัด อุดมศึกษาระดับปริญญา ซึ่งมีทั้งมหาวิทยาลัยเปิด สถาบันอุดมศึกษาในระบบจำกัดรับของรัฐ และเอกชน และสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาเฉพาะทางตามความต้องการและความชำนาญ ของแต่ละหน่วยงาน

ในด้านการกระจายของสถาบัน พบว่า ปัจจุบันมีสถาบันอุดมศึกษา ทั้งระดับ ปริญญาและต่ำกว่าปริญญาตั้งอยู่ในทุกจังหวัดทั่วประเทศ แต่ขนาดการกระจายต่างกัน ตั้งแต่ จังหวัดละ 1 แห่ง ถึง 36 แห่ง โดยเฉลี่ยจังหวัดละ 11 แห่ง โดยสถาบันอุดมศึกษาระดับต่ำกว่า ปริญญา มีอยู่ทุกจังหวัด ส่วนสถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญา มีกระจายอยู่ในทุกเขต แต่ไม่ทุก จังหวัด ตั้งแต่เขตละ 7 – 21 แห่ง โดยเฉลี่ยมีสถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญาเขตละ 13 แห่ง เขตที่มีสถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญา มากกว่าค่าเฉลี่ยมี 5 เขต ได้แก่ เขต 1, 3, 4, 5 และ 7 (เขต หมายถึง เขตพัฒนา ตามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติกำหนดเป็น 10 เขต)

นักศึกษาในระดับอุดมศึกษา (ในปี 2544) มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 1,872,207 คน เป็นนักศึกษาภาครัฐ : เอกชน ในสัดส่วน 78 : 22 และเป็นนักศึกษาระดับปริญญา : ระดับต่ำกว่าปริญญา 75 : 25 สัดส่วนนักศึกษาอุดมศึกษาต่อประชากรกลุ่มอายุ 18 – 21 ปี ในปี 2545 เท่ากับร้อยละ 27.4 และอัตราการเรียนต่อระดับอุดมศึกษาของผู้จบมัธยมศึกษาตอนปลายในปี เดียวกัน เป็นร้อยละ 83.1 โดยระดับต่ำกว่าปริญญา มีอัตราการเรียนต่อร้อยละ 43.6 และระดับ ปริญญาร้อยละ 39.5

งบประมาณเพื่อการอุดมศึกษา ประกอบด้วย งบประมาณแผ่นดินที่รัฐ จัดสรร ให้กับอุดมศึกษา (ในปี พ.ศ. 2545) มีจำนวน 32,005 ล้านบาท หรือประมาณร้อยละ 14.4 ของงบประมาณการศึกษาของประเทศ งบประมาณจากเงินรายได้ของสถาบัน ประมาณ 15,773 ล้านบาท งบประมาณเพื่อการวิจัย (ในปี 2546) ที่จัดสรรผ่านทบวงมหาวิทยาลัยอีก 2,414 ล้านบาท และงบประมาณจากโครงการวิจัย โครงการกู้/ยืมเงิน เพื่อการพัฒนาการศึกษาของ สถาบันอีกจำนวนหนึ่ง นอกจากนี้ มีงบประมาณจากกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษา (ในปี พ.ศ. 2543) ที่รัฐจัดสรรให้ผู้เรียนกู้ยืมโดยผ่านทางสถาบันจำนวน 13,980 ล้านบาท (กฤษฎพงษ์ กิจติกร. 2546: ไม่มีเลขหน้า)

เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องปฏิรูป

1. สังคมโลกาภิวัตน์ที่พึ่งพาเทคโนโลยีมากขึ้น โดยเฉพาะเทคโนโลยี สารสนเทศ และสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ ได้ปรับเปลี่ยนสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวิธีการ บริหารจัดการอย่างมาก รวมทั้งความต้องการกำลังคนได้เปลี่ยนไปทั้งในเชิงความรู้ ความ สามารถ และคุณลักษณะ แต่ระบบอุดมศึกษาไม่สามารถปรับตัวเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อ

การเปลี่ยนแปลงได้อย่างทันการณ์ และเป็นกลไกในการสร้างศักยภาพการพึ่งพาตนเองให้แก่ประเทศ สร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน และเศรษฐกิจฐานราก รวมทั้งสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันระดับนานาชาติได้ อุดมศึกษาจำเป็นต้องได้รับการปฏิรูปทั้งระบบและปรับเปลี่ยนทิศทางตลอดจนแนวการดำเนินงาน เพื่อเพิ่มคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ภายใต้สภาวะที่ทรัพยากรของรัฐมีจำกัด และกฎ ระเบียบของรัฐ จำนวนมากที่เป็นอุปสรรค

2. ปริมาณความต้องการการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นทุกปี ในอัตราไม่น้อยกว่าร้อยละ 7 ต่อปี และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอีก เนื่องจากผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมากขึ้น ประชากรวัยเด็กและวัยทำงานต้องการการศึกษาเพิ่มเติมมากขึ้น ทำให้ต้องขยายปริมาณอุดมศึกษามากขึ้น และพัฒนารูปแบบการจัดการที่หลากหลายขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าว รวมทั้งความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ

3. การพัฒนาอุดมศึกษาที่ผ่านมามีปัญหาหลายประการ

3.1 การจัดอุดมศึกษาที่อยู่ในความรับผิดชอบของหลายหน่วยงาน ขาดเอกภาพเชิงนโยบาย เป้าหมายและทิศทางในภาพรวมที่ชัดเจน ทำให้ต่างคนต่างทำ ไม่ประสานเชื่อมโยงกัน รวมทั้งไม่สามารถตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศได้เท่าที่ควร มีการขยายสถาบันอุดมศึกษาในเชิงปริมาณโดยไม่คำนึงถึงความหลากหลาย ทิศทาง และบทบาทของแต่ละสถาบัน

3.2 ระบบ/กลไกของรัฐในการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาไม่เข้มแข็ง และไม่เชื่อมโยงกับนโยบาย และแผนในภาพรวม รวมทั้งระบบรายงานที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรและไม่ทันต่อการตัดสินใจเชิงนโยบาย

3.3 ระบบ/กลไกส่งเสริม สนับสนุน ระดมทรัพยากรและช่วยเหลือสถาบันอุดมศึกษาไม่เพียงพอต่อการพัฒนาสถาบัน และการสร้างนวัตกรรมให้ทันต่อความต้องการและการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ดังจะเห็นได้ว่า งบประมาณอุดหนุนจากรัฐได้ลดลงจากร้อยละ 17.2 ของ งบประมาณประเทศในช่วงแผนฯ 7 เหลือร้อยละ 16.4 ในช่วงแผนฯ 8 และร้อยละ 14.4 ในปีแรกของแผนฯ 9 (ปีพ.ศ. 2545) ในขณะที่จำนวนนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นทุกปีในอัตรากว่าร้อยละ 7

3.4 การจัดสรรทรัพยากรเพื่ออุดมศึกษาไม่มีระบบที่ชัดเจน โปร่งใส และเป็นธรรม เกิดภาวะกลุ่มคนที่มีฐานะดี เสียค่าใช้จ่ายน้อย ในขณะที่ผู้ด้อยฐานะทางเศรษฐกิจกลับต้องเสียค่าใช้จ่ายแพง และยังไม่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพ การบริหารจัดการ งบประมาณ ขาดความคล่องตัวและขาดประสิทธิภาพรวมทั้งขาดการประสานร่วมมือกัน ทั้งภายในสถาบันและกับภายนอก

3.5 การผลิตกำลังคนยังไม่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ เป็นการผลิตตามความต้องการของหน่วยงานเป็นส่วนใหญ่ ขาดเป้าหมายที่ชัดเจนในภาพรวม และ

ไม่สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นในการพัฒนาประเทศ

3.6 การเรียนการสอนเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาการมากเกินไป

ไม่เชื่อมโยงกับปัญหาและโลกของงาน รวมทั้งไม่ทำให้ผู้เรียนรู้จักค้นคว้าหาความรู้ ฝึกการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้มีความสามารถในการแก้ปัญหา สร้างสรรค์ คิดนวัตกรรม รู้จักการสร้างงาน และพึ่งพาตนเอง

3.7 สถาบันอุดมศึกษาที่มีจำนวนมาก สร้างผลผลิตที่เป็นงานวิจัย องค์ความรู้และนวัตกรรมในสัดส่วนน้อย เมื่อเทียบกับภารกิจด้านอื่นและกับต่างประเทศ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะสถาบันอุดมศึกษาไม่มีระบบการส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจในการสร้างสรรคงานวิจัยที่มีคุณภาพ ขาดแคลนบุคลากรที่มีความสนใจ และมีความสามารถในการวิจัย ขาดความตระหนักในปัญหา และต้องการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นของท้องถิ่นและประเทศรวมกันจะเห็นได้ว่า สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มีสัดส่วนอาจารย์ที่มีคุณวุฒิปริญญาเอกเป็นสัดส่วนน้อยมากเพียงร้อยละ 28 มีอาจารย์ใน สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ในปี 2544 ที่ได้สร้างผลงานวิชาการหรืองานวิจัยที่มีคุณภาพระดับดีมาก จนเป็นที่ยอมรับให้มีตำแหน่งเป็นศาสตราจารย์เพียง 224 คน หรือร้อยละ 0.9 ของจำนวนอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐทั้งหมด

3.8 ขาดระบบการพัฒนาผู้บริหาร คณาจารย์ และบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา ทั้งด้านคุณวุฒิและความรู้ ความสามารถทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งระบบค่าตอบแทนและ สวัสดิการยังไม่สามารถจูงใจให้คนเก่งและคนดีเข้าสู่ระบบการเป็นอาจารย์ได้ สัดส่วนคณาจารย์ที่มีคุณวุฒิและตำแหน่งทางวิชาการระดับสูง จึงมีสัดส่วนน้อย เมื่อเทียบกับมหาวิทยาลัยชั้นนำในต่างประเทศ

3.9 การบริหารอุดมศึกษาภายใต้ระบบราชการ ซึ่งเป็นระบบที่มีขนาดใหญ่ และใช้กฎ กติกาเดียวกัน ทำให้สถาบันอุดมศึกษาขาดความคล่องตัวในการปรับตัวเอง การบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพ ไม่สามารถดึงดูดคนเก่ง คนดี เข้าสู่ระบบส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาไม่สามารถพัฒนาคุณภาพสู่ความเป็นเลิศได้

จึงเห็นได้ว่า กลไกเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษานั้น ได้แก่

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นกลไกหรือสิ่งที่จุดประกายความสำเร็จให้กับการปฏิรูปการศึกษา
2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายแม่บทที่รองรับการปฏิรูปการศึกษา อันทำให้การดำเนินการต่างๆ ในการปฏิรูปได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการ
3. การปฏิรูประบบราชการไทย ซึ่งทำให้เกิดองค์กรมหาชนเฉพาะกิจมีผลต่อการปรับปรุงการปฏิรูปการศึกษาให้มีความคล่องตัวและรวดเร็วขึ้น
4. สำนักปฏิรูปการศึกษาเป็นองค์กรมหาชนเพื่อดำเนินการปฏิรูปการศึกษาเกี่ยวกับการจัดโครงสร้างองค์กร การแบ่งส่วนงาน และการจัดระบบต่างๆ รวมทั้งการจัดกฎหมายรองรับ และการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษา

5. สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา เป็นองค์กรมหาชนทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางในการส่งเสริมมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา ซึ่งจะมีส่วนสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษา และการพัฒนาด้านการศึกษาของประเทศไทยทั้งในปัจจุบันและอนาคต (สมหมาย จันทรเรือง. 2544: 142)

เป้าหมายการปฏิรูปอุดมศึกษา

1. เพื่อให้อุดมศึกษาสามารถเป็นกลไกขับเคลื่อน และนำสังคมไทยสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ และเป็นกลไกหลักในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการสร้างศักยภาพการพึ่งพาตนเองของประเทศ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับนานาประเทศ

2. เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นขุมกำลังทางวิชาการ สร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ และสามารถสร้างงานวิจัยที่มีคุณภาพทัดเทียมกับนานาชาติ ทั้งงานวิจัยพื้นฐาน วิจัยประยุกต์ และวิจัยในเชิงนโยบาย ที่สามารถนำผลมาใช้ในเชิงธุรกิจ ราชการ และการพัฒนาท้องถิ่น ตลอดจนการสร้างนวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ที่มีมูลค่าสามารถจดทะเบียนสิทธิประโยชน์เป็นทรัพย์สินทางปัญญาได้

3. เพื่อสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีในสถาบันอุดมศึกษา ให้สถาบันสามารถดำเนินภารกิจได้โดยคล่องตัวมีเสรีภาพทางวิชาการมีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ขณะเดียวกันต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม และสามารถตรวจสอบได้ ภายใต้การกำกับ ดูแลของสภาสถาบัน โดยคำนึงถึงความสอดคล้องและความจำเป็นในการพัฒนาประเทศ

เพื่อให้แนวทางที่จะนำไปสู่การปฏิรูปอุดมศึกษาสัมฤทธิ์ผลได้ ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องควรมียุทธศาสตร์ ดังนี้

หลักการและยุทธศาสตร์การปฏิรูปอุดมศึกษา

เพื่อเร่งรัดการดำเนินงานปฏิรูปอุดมศึกษาตามเป้าหมายดังกล่าวให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม สอดคล้อง และได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ จึงเห็นควรให้มีการกำหนดหลักการและยุทธศาสตร์เพื่อปฏิรูปอุดมศึกษา ดังนี้

หลักการ

1. ยึดหลักเอกภาพในนโยบาย และคำนึงถึงความสอดคล้องของอุดมศึกษากับทิศทางและความจำเป็นในการพัฒนาประเทศ และความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและการศึกษา

2. เป็นยุทธศาสตร์ที่คำนึงถึงความหลากหลาย แตกต่างของอุดมศึกษาในมิติต่างๆ ทั้งความแตกต่างตามลักษณะของสถาบัน สาขาวิชา ลักษณะของการผลิตบัณฑิต ลักษณะของคณาจารย์ เป็นต้น โดยมุ่งเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพ และประสิทธิภาพในการดำเนินภารกิจ รวมทั้งการกระจายโอกาสอย่างทั่วถึง เป็นธรรม

3. คำนึงถึงฐานสังคมที่หลากหลาย 4 ฐานเป็นอย่างน้อย ได้แก่ สังคมแห่งการแข่งขัน สังคมฐานานุภาพ สังคมแห่งความพอเพียง และสังคมของความด้อยโอกาส ยกไว้

4. คำนึงถึงความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาในระดับพื้นฐาน อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา รวมทั้งการมีส่วนร่วมและการระดมทรัพยากรของส่วนต่างๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชน ตลอดจนการใช้ทรัพยากรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ยุทธศาสตร์การปฏิรูปอุดมศึกษาไทย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การปฏิรูปโครงสร้างและระบบบริหารจัดการอุดมศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การปฏิรูปการเงินอุดมศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : การขยายและกระจายโอกาสอุดมศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 4 : การปฏิรูปการเรียนการสอนและการวิจัย

ยุทธศาสตร์ที่ 5 : การปฏิรูประบบการพัฒนาคณาจารย์และบุคลากร

(สำนักงานคณะกรรมการสถาบันอุดมศึกษา. 2546: ออนไลน์)

และจากรายงานการพัฒนายุทธศาสตร์อุดมศึกษา โดยคณะวิจัยดำเนินการพัฒนายุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทย กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษามีภารกิจ (Mission) คือ “รับใช้สังคม สร้างองค์ความรู้” วิสัยทัศน์ (Vision) คือ “เป็นสมอของสังคม” บนพื้นฐานของความเห็นว่า ยุทธศาสตร์ คือ การแก้ปัญหาที่ซ้ำซากค้างคามานาน ซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยแผนงานประจำอันเป็นกิจวัตร คณะวิจัยมีข้อเสนอยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยที่ทบวงมหาวิทยาลัยเป็นเจ้าภาพผลักดัน 9 ประการ คือ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเรียนรู้ เพื่อพึ่งตนเองและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน เป็นยุทธศาสตร์ป้องกันและฟื้นฟูสำหรับสังคมแห่งความพอเพียงและสังคมด้อยโอกาส โดยใช้การวางแผนแบบมุ่งเน้นจุดสำคัญ มีความเร่งด่วนและควรดำเนินการทันที

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเปลี่ยนค่านิยมจากการเน้นคุณวุฒิ เพื่อสถานภาพ สู่การเน้นเพื่อการผลิต-บริการ เป็นยุทธศาสตร์ป้องกันและฟื้นฟู เชื่อมโยง และคานงัด สำหรับการเปลี่ยนแปลงสังคมฐานานุภาพ โดยใช้การวางแผนแบบต้องใช้พลังขับเคลื่อนสูงเพราะมีพลวัตสูง เป็นภารกิจที่ต้องทำในระยะยาว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การกำหนดหลักสูตร-กระบวนการเรียนรู้ การประเมินโดยให้กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วม เป็นยุทธศาสตร์ป้องกันและฟื้นฟูสำหรับสังคมแห่งความพอเพียงและสังคมด้อยโอกาส ยุทธศาสตร์นี้ใช้การวางแผนแบบมุ่งเน้นจุดสำคัญและควรดำเนินการทันที

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างสหสาขาวิชา และยุบเลิกวิชาที่มีความซ้ำซ้อน เป็นยุทธศาสตร์ป้องกันและฟื้นฟูและเชื่อมโยง สำหรับการเปลี่ยนแปลงสังคมฐานานุภาพ เป็นการวางแผนแบบมุ่งเน้นจุดสำคัญ และใช้เวลาดำเนินการระยะสั้น

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตสื่อสารสนเทศทางการศึกษา เป็นยุทธศาสตร์คานงัด สำหรับสังคมทุกระดับ ใช้การวางแผนแบบมุ่งเน้นจุดสำคัญในระยะสั้น

ยุทธศาสตร์ที่ 6 การมีมาตรฐานต่างระดับและการมีดุลยภาพระหว่างมูลค่ากับคุณค่า เป็นยุทธศาสตร์ป้องกันฟื้นฟู และเชื่อมโยงสำหรับสังคมทุกระดับ ใช้การวางแผนแบบต้องใช้พลังขับเคลื่อนสูง เพราะมีพลวัตสูง สามารถทำได้ในระยะสั้น

ยุทธศาสตร์ที่ 7 การผนึกกำลังและการมียุทธศาสตร์ร่วมในการจัดการความร่วมมือกับต่างประเทศ เป็นยุทธศาสตร์ป้องกันฟื้นฟู เชื่อมโยงและคานงัด สำหรับสังคมแห่งการแข่งขัน เป็นการวางแผนแบบต้องใช้พลังขับเคลื่อนสูง เพราะมีพลวัตสูง สามารถทำได้ทันที

ยุทธศาสตร์ที่ 8 การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของปัญญาและความสามารถพิเศษ เป็นยุทธศาสตร์คานงัดสำหรับสังคมแห่งการแข่งขัน โดยใช้การวางแผนแบบมุ่งเน้นจุดสำคัญ ควรทำอย่างเร่งด่วนและต่อเนื่อง

ยุทธศาสตร์ที่ 9 การส่งเสริมและเชื่อมโยงเครือข่ายทางปัญญาของชาติ เพื่อสร้างฐานและงานวิจัยที่เพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน เป็นยุทธศาสตร์คานงัด สำหรับสังคมแห่งการแข่งขัน โดยใช้การวางแผนแบบต้องใช้พลังขับเคลื่อนสูง เพราะมีพลวัตสูง เป็นภารกิจระยะกลางและระยะยาว

ยุทธศาสตร์ทั้ง 9 ข้างต้นนี้ เป็นข้อเสนอตัวอย่าง ซึ่งทางทบวงมหาวิทยาลัย (เดิม) อาจปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม และควรนำยุทธศาสตร์ทั้ง 9 ไปเทียบเคียงกับแผนแม่บท และจัดกลุ่ม (Clusters) ของแผนงานและกิจกรรมที่มีอยู่โดยทบวงมหาวิทยาลัยของแผนงานและกิจกรรมตามยุทธศาสตร์ทั้ง 9 ยุทธศาสตร์ (ทบวงมหาวิทยาลัย. 2546: 7 - 9)

การอุดมศึกษาไม่ใช่เรื่องที่ซับซ้อนเพียงแต่ถ้าเรายอมรับว่า การศึกษา คือ การเรียนรู้ทุกรูปแบบ การจัดการศึกษามีความหลากหลายมีทางเลือกสำหรับผู้เรียนอย่างเพียงพอ และที่สำคัญที่สุด คือ มีองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชนร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำแนวทาง แห่งยุทธศาสตร์มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

สรุปได้ว่า (วิภาดา วัฒนนามกุล. 2544: 12 – 13) การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของไทยในปัจจุบันเป็นการจัดการศึกษาที่ตอบสนองรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 และแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และการปฏิรูปอุดมศึกษา ที่มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียน มีความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต แสวงหาความได้ด้วยตนเอง รู้แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ วิธีการหาความรู้ มีความสามารถในการคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ผู้เรียนมีโอกาสเลือกสิ่งที่ต้องการเรียนได้อย่างอิสระ สามารถเลือกเวลาและสถานที่เรียนได้ตามต้องการ ทั้งนี้รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

ตอนที่ 2 การศึกษาตลอดชีวิต

ในประเด็นของการศึกษาตลอดชีวิต ผู้วิจัยได้เรียบเรียงแนวคิดต่างๆ ดังรายละเอียดในเรื่องต่างๆ ดังนี้คือ แนวคิดเรื่อง การศึกษาผู้ใหญ่ แนวคิดเรื่องการศึกษาผู้ใหญ่ แนวคิดเรื่อง การศึกษาตลอดชีวิต แนวคิดเรื่องการศึกษาต่อเนื่อง และแนวคิดเรื่องการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ในสถาบันอุดมศึกษา

1. การศึกษาผู้ใหญ่

1.1 แนวคิด

แนวคิดการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ ได้เริ่มต้นมาช้านาน ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ ก่อนคริสตศักราช นักการศึกษากลุ่มเสรีนิยมสมัยนั้น เชื่อว่า มนุษย์ควรได้รับการพัฒนาสติปัญญา ความมีเหตุผล คุณธรรมและจริยธรรม เพราะเชื่อว่า ภารกิจของรัฐคือการบูรณาการ การปลูกฝังประชาชนให้ยึดมั่นในคุณธรรม เพื่อให้เป็นประชาชนที่มีคุณภาพ รัฐบาลให้การศึกษาแก่ประชาชนในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) นักปรัชญา การศึกษากลุ่มพิพัฒนาการนิยม เชื่อว่า การศึกษาไม่มีเหตุผลที่จะหยุดก่อนตาย สำหรับ ดิวอี้ แล้วการศึกษาเป็นการสะสมประสบการณ์ตลอดชีวิต

1.2 ความหมาย

การศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) โดยทั่วไป หมายถึง กิจกรรมการศึกษาทุกประเภท และทุกรูปแบบที่จัดขึ้น สำหรับประชาชนผู้ใหญ่ที่อยู่นอกกระบวนโรงเรียน และในทางปฏิบัติ การกำหนดอายุประชากรวัยผู้ใหญ่ก็อาจแตกต่างกัน เช่น ในบางประเทศกำหนด ประชาชนวัยผู้ใหญ่อายุ 20 ขึ้นไป สำหรับประเทศไทยเมื่อประมาณ 10 – 15 ปี ที่ผ่านมาเคย กำหนดประชาชนวัยผู้ใหญ่เป็นผู้ที่พ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ คือ ประชาชนที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 15 ขึ้นไป ในปัจจุบันเมื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประชาชนที่พ้นเกณฑ์การศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี จะมีอายุ 18 ปี ขึ้นไป

โดยการให้ความหมายของการศึกษาผู้ใหญ่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ องค์การศึกษาและวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือเรียกสั้นๆ ว่า องค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้ให้คำนิยามไว้ในระดับสากลว่า การศึกษาผู้ใหญ่หมายถึง กระบวนการจัดบริการการศึกษาทุก รูปแบบที่นอกเหนือจากการเรียนการสอนตามปกติในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นการเรียนในเนื้อหาใด หรือใช้วิธีการใดก็ตาม อาจจะเป็นรูปชั้นเรียนหรือไม่เป็นรูปชั้นเรียนก็ได้ มีตั้งแต่การศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ หัดอ่าน หัดเขียน ไปจนถึงการศึกษาวิชาชีพชั้นสูงในระดับอุดมศึกษา อาจจัดเรียนภาคนอกเวลา จัดในรูปของการศึกษาระบบเปิดหรือการศึกษาทางไกล เพื่อช่วยให้ผู้ใหญ่ได้เพิ่มพูนความรู้พัฒนาความสามารถด้านอาชีพ ปลูกฝังหรือเปลี่ยนทัศนคติ รวมทั้งเพื่อให้ความสมบูรณ์ในชีวิต กิจกรรม การศึกษาดังกล่าว มักจะเป็นกิจกรรมการศึกษานอกกระบวนโรงเรียนมากกว่าที่จะเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรปกติของสถาบันการศึกษาในระดับต่างๆ (ปฐม นิคมานนท์. 2543: 148 ; อ้างอิงจาก UNESCO. 1979: 1)

การให้คำนิยามในประเด็นการศึกษาผู้ใหญ่ มีความแตกต่างจากการศึกษา โดยทั่วไป มัลคัม โนลส์ (Malcolm Knowles) เห็นว่า ศาสตร์และศิลปะของการสอนผู้ใหญ่ (Andragogy) แตกต่างจากการสอนเด็ก (Pedagogy) ซึ่งเป็นการให้นิยามที่สำคัญและเป็นแนวคิดที่มีการนำไปใช้ในการสอนผู้ใหญ่ทั่วโลก

1.3 หลักการ

หลักการสำคัญของการศึกษาผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอน มีผู้สรุปไว้ ดังนี้คือ (A Toolkit for Volunteer Leaders March, 2001.)

1.3.1 กระบวนการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้เป็นพลวัต มีการปฏิสัมพันธ์ และการร่วมมือกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

1.3.2 คนมีความสำคัญมากกว่าเนื้อหาวิชาที่สอนหรือเทคนิคการเรียนการสอน

1.3.3 ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันรับผิดชอบการสอนและการเรียน

1.3.4 เป้าหมายของผู้เรียนเป็นตัวกำหนดกระบวนการเรียนการสอน

1.3.5 มีทักษะและเจตคติในการเรียนรู้

1.3.6 ผู้เรียนและผู้สอนก้าวไปด้วยกันในบรรยากาศที่ช่วยเหลือสนับสนุนกัน ไปสู่บรรยากาศของความท้าทายโดยตรง

1.3.7 ควรทำการประเมินผลอย่างต่อเนื่องในกระบวนการเรียนการสอน การเรียนรู้จะเกิดขึ้น เมื่อผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในทางบวก สรุปได้ว่า หลักการของการศึกษาผู้ใหญ่ เน้นความเชื่อในหลักการของปรัชญามนุษยนิยมเป็นส่วนใหญ่ ให้การยอมรับ ผู้เรียนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ทั้งผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันรับผิดชอบกระบวนการเรียนการสอน การฝึกทักษะและสร้างเจตคติ ร่วมกันสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการเรียนรู้และช่วยกันให้แต่ละคน ประสบความสำเร็จตามศักยภาพ แต่ในทางปฏิบัติในแต่ละประเทศอาจมีรายละเอียดแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและโครงสร้างของระบบการให้การศึกษา (สนอง โลหิตวิเศษ. 2544: 46 – 50)

ในขณะเดียวกัน สุวิทย์ พิชญสถิตย (สนอง โลหิตวิเศษ (2544: 55 ; อ้างอิงจาก สุวิทย์ พิชญสถิตย. ม.ป.ป.) ได้สรุปแนวทางการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่ในอนาคต จะมี แนวโน้มในเรื่อง การปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ในด้านประชาธิปไตย สิทธิขั้นพื้นฐานในการ เรียนรู้หนังสือ ความเสมอภาค อาชีพ สุขภาพ วัฒนธรรม สื่อมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศ เศรษฐศาสตร์ มีเป้าหมายเป็นการเรียนรู้ของผู้ใหญ่สำหรับปวงชน ความร่วมมือและความเป็น เอกภาพ

2. แนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education)

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นแนวคิดที่พยายามจัดการศึกษาให้เป็นกระบวนการ ต่อเนื่องตลอดชีวิต และบูรณาการการศึกษาโดยส่วนรวม ทุกระดับ ทุกรูปแบบ ให้มีความ สอดคล้องสัมพันธ์กัน เพื่อช่วยให้ประชาชนในแต่ละสังคมได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้ได้อย่าง

ต่อเนื่องตลอดชีวิต กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้รวบรวมความหมายไว้ในสารานุกรม การศึกษาตลอดชีวิต (สนอง โลหิตวิเศษ. 2544; อ้างอิงจาก กล้า สมตระกูล. 2538) ดังนี้

เอ็ดการ์ ฟอร์ด (Edgar Faure) อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการฝรั่งเศส และคณะ ได้ให้ความหมายว่า “การศึกษาตลอดชีวิตไม่ใช่ระบบการศึกษาแต่อย่างไร หากเป็น แม่บทของการศึกษาโดยรวมการศึกษาแต่ละแบบมาจัดให้มีความต่อเนื่อง ผสมผสาน และ เสริมซึ่งกันและกัน”

อาร์ เอช เดฟ (R.H. Dave) นักการศึกษาอีกผู้หนึ่งให้ความหมายว่า “การศึกษา ตลอดชีวิตเป็นแนวคิดที่พยายามมองการศึกษาในภาพรวม ซึ่งได้รวมเอาการศึกษาในระบบ (Formal Education) การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) และการศึกษาตาม อรรถศาสตร์ (Informal Education) ให้มีการประสานสัมพันธ์ทั้งในด้านของความต่อเนื่องของเวลา (ชั่วชีวิตคน) และเนื้อหา (สาระที่คนต้องนำความรู้ไปใช้) ซึ่งการศึกษาตลอดชีวิตต้องมีความ ยืดหยุ่นทางด้านเนื้อหาและเทคนิคการเรียนการสอน ซึ่งมีลักษณะคล้ายการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed Learning) การแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน และมีใจกว้างยอมรับว่า การ เรียนรู้ มีหลายรูปแบบและหลายวิธีการ

สุนทร สุนันท์ชัย (2543) ให้ความหมายไว้ 2 ลักษณะ คือ ในทัศนะของ นักวางแผนการศึกษา การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง แผนการศึกษาที่เอื้ออำนวยให้บุคคล เรียนได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ในแง่กระบวนการ การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง การจัด กระบวนการอันบังเกิดผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคล ซึ่งอาจทำโดยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หรือการศึกษาที่ไม่เป็นทางการเพื่อมุ่งให้คนเรา ได้พัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เป็นอยู่ตลอดเวลาในปัจจุบันและพัฒนาต่อไปให้เต็ม ศักยภาพ

นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้คำจำกัดความของการศึกษาตลอดชีวิตในหลายแง่มุม คือ

เดฟ (Dave. 1976: 35 – 36) การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการแสวงหา เพื่อที่จะมอง การศึกษาอย่างถึงแก่นแท้ ทั้งหมดนั้นครอบคลุมไปด้วยทั้งที่มีรูปแบบ ไม่มีรูปแบบ และ การศึกษาที่มีระบบชัดเจน การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการรวบรวม และทำให้เกิดความชัดเจนใน โครงสร้างของมิติการศึกษาทั้งหมดในแนวตั้งและแนวดิ่ง มีคุณสมบัติที่มีความยืดหยุ่นในแง่ของ เวลา สถานที่ เนื้อหา และเทคนิคในการศึกษา สำหรับในการวางแผนทางการศึกษาด้วยตนเอง และเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความสำเร็จกับผู้อื่น และเป็นการนำวิธีการ และวางแผนใน การศึกษาด้วยวิธีที่แตกต่างกันไป

Higher Education Act of 1995, Title I, Part B. Section 132 กล่าวว่า การศึกษาผู้ใหญ่ขั้นพื้นฐานการศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาด้วยตนเอง และการศึกษาในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพทักษะในอนาคต เมื่อพัฒนาธุรกิจตัวแทนของสาธารณะ และองค์กรในการประดิษฐ์และวิจัย การตอบสนองต่อครอบครัว และการพัฒนาตนเอง สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตนับว่า เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญ และเป็นแนวคิดที่มีมานานแล้วพร้อมกับสังคมมนุษย์ ซึ่งความคิดรวบยอดในเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นกุญแจที่จะนำเราไปสู่ศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้ตลอดชีวิตก้าวไปไกลกว่าการแบ่งออกเป็นการเรียนรู้เบื้องต้นและการศึกษาต่อเนื่องอย่างเข้าใจกัน โดยนำเข้าสู่ความคิดรวบยอดในเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งทุกอย่างเปิดโอกาสให้เราพัฒนาศักยภาพของเราได้อย่างเต็มที่ การศึกษาตลอดชีวิตนั้นอาศัยหลักสำคัญ 4 ประการ คือ การเรียนเพื่อรู้ การเรียนเพื่อปฏิบัติได้จริง การเรียนเพื่อจะอยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ผู้แปล. 2541: 47 – 48)

1. การเรียนเพื่อรู้ (Learning to Know) โดยผสมผสานความรู้ที่กว้างขวางเข้ากับโอกาสที่จะศึกษาบางสิ่งบางวิชาได้อย่างลึกซึ้ง การเรียนเพื่อรู้หมายถึงการฝึกฝนในวิธีเรียนรู้เพื่อจะได้ตัดทวงประโยชน์จากการศึกษาไปตลอดชีวิต
2. การเรียนเพื่อปฏิบัติได้จริง (Learning to Do) โดยเรียนทั้งทฤษฎี และปฏิบัติ เรียนทางด้านอาชีพเพื่อให้เกิดความชำนาญ ซึ่งอาจเป็นการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน
3. การเรียนเพื่อจะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) ด้วยการสอนให้เข้าใจผู้อื่นและตระหนักดีว่ามนุษย์เราจะต้องพึ่งพาอาศัยกัน ดำเนินโครงการร่วมกัน และเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา ข้อขัดข้องต่างๆ ร่วมกัน
4. การเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to Be) โดยสามารถปรับปรุงบุคลิกภาพของตนได้ดียิ่งขึ้น ดำเนินงานต่างๆ โดยอิสระเสรียิ่งขึ้น มีดุลยพินิจ และความรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้น มีเหตุผล ความซาบซึ้งในสุนทรียภาพ สมรรถภาพ สมรรถนะทางร่างกาย และทักษะในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น

2.1 เหตุผลและความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต

สุนทร สุนันท์ชัย (2543: 13 – 26) ได้สรุปความจำเป็นและเหตุผลของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ 4 ด้าน คือ 1) ด้านปรัชญา 2) จิตวิทยา 3) สังคมวัฒนธรรม 4) เศรษฐกิจ (สุมาลี สังข์ศรี. 2543: 6 – 9) ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต พบว่าเหตุผลและความจำเป็นหลักๆ มี 7 ด้าน ได้แก่ 1) ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและอาชีพการงาน 2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม 3) ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาการและเทคโนโลยี 4) ความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและการเมือง 5) ความเปลี่ยนแปลงด้านความเป็นอยู่และการดำรงชีวิต 6) การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างของประชากร และ 7) ข้อจำกัดของการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และยังมีเหตุผลด้านอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก สามารถสังเคราะห์และวิเคราะห์เป็นเหตุผลและความจำเป็นในภาพรวมได้ดังนี้

1. ด้านปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มนุษย์ต้องสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง และควบคุมการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไป

อย่างเหมาะสม การศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนามนุษย์ไปสู่ความสมบูรณ์ และยังเป็นเครื่องมือในการสร้างสังคมการเรียนรู้ และสร้างบุคคลใหม่ให้กับสังคมการเรียนรู้ ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีโดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้เกิดสังคมโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทำให้โลกกลายเป็นสังคมโลก สังคมยุคข่าวสารข้อมูล (Information Age) สามารถติดต่อกันได้ทั่วโลกอย่างไม่จำกัดระยะเวลาและระยะทาง เศรษฐกิจยุคดิจิทัล (Digital Economy) เกิดการค้าขายผ่านเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Data Exchange) เปลี่ยนโฉมหน้าระบบเศรษฐกิจอย่างฉับพลันและรวดเร็ว หากประเทศใดตามไม่ทันก็จะเกิดผลเสียหายกับระบบเศรษฐกิจของประเทศอย่างมาก เทคโนโลยีชีวภาพ (Bio-technology) มีผลต่อโครงสร้างระบบการผลิตและเศรษฐกิจอย่างมหาศาล กระแสความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องแปรเปลี่ยนระบบการผลิต ก่อให้เกิดผลผลิตอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมประเภทใหม่ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบเทคโนโลยี เร่งเร้าให้สังคมต่างๆ ต้องสร้างการเรียนรู้ (Learning Society) และพัฒนาองค์ความรู้ (Knowledge - based Society) มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษยชาติ พลิกผันกระแสวัฒนธรรมและอารยธรรม

ความรวดเร็วฉับพลันของการเปลี่ยนแปลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังกล่าวมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ และส่งผลเร่งรัดให้มนุษย์ต้องตื่นตัวปรับเปลี่ยนตนเองและสังคม ชุมชน ทั้งค่านิยม องค์กร สถาบัน ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องสัมพันธ์กันตลอดเวลา ดังนั้นการที่จะเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โลกและสังคมมนุษย์จะต้องรู้จักปรับตัวให้พร้อมที่จะรับสภาวะใหม่อย่างรู้เท่าทัน ติดตามการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้อย่างใกล้ชิด นอกจากจะทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวให้ผสมกลมกลืนกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ยังสามารถช่วยให้มองเห็นแนวโน้มในอนาคตได้ล่วงหน้า สามารถเตรียมตัวและเลือกทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของตนเองและชุมชนได้มากที่สุด (สนอง โลหิตวิเศษ. 2536: 6) บุคคลมีหน้าที่ปรับตัวเองตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และควบคุมการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้เป็นไปได้ อย่างเหมาะสม

2. ด้านจิตวิทยา การศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็น เพราะมนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ไม่ว่าอยู่ในวัยใด แม้ในวัยผู้ใหญ่ก็สามารถเรียนรู้ได้ อาจมีเพียงความสามารถบางอย่างที่อาจเสื่อมลงได้ เช่น ความเร็วในการตอบสนอง การที่บุคคลอายุสูงขึ้น มักจะยุติการเรียนรู้นั้น เป็นเพราะสาเหตุบางประการ เช่น ขาดแรงจูงใจ ซึ่งสาเหตุเหล่านี้ แก้ไขได้

3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม การศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นเพราะสังคมมีความซับซ้อน บุคคลจำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมให้รู้จักการเลือกสรรสิ่งที่เป็นประโยชน์กับตนเอง สังคมปัจจุบัน มีการมองแบบแยกส่วนอันเป็นผลมาจากการเน้นความชำนาญเฉพาะด้านมากเกินไป ทำให้ไม่มองชีวิตอย่างบูรณาการ บุคคลจึงจำเป็นต้องได้รับการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อให้รู้จักโลกที่กว้างออกไป เมื่อบุคคลได้เติบโตขึ้นในวัยต่างๆ บทบาทในชีวิตจะเปลี่ยนแปลง

ไป การศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่องจึงมีความจำเป็นเพื่อให้สามารถรับบทบาทที่เปลี่ยนแปลงได้ เมื่อบุคคลมีการศึกษาต่อเนื่องสามารถทำให้ปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น บุคคลต้องเรียนรู้วิธีเลือกสรรและผสมผสานสิ่งดีที่มีอยู่กับสิ่งใหม่ที่กำลังมีขึ้น ให้กลมกลืนไปด้วยดี

4. ด้านเศรษฐกิจ การศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้ การศึกษาในโรงเรียน ช่วยฝึกอบรมให้ผู้เรียนมีพื้นฐานทางวิชาสามัญ และมีทัศนคติที่เหมาะสมเมื่อเข้าสู่ระบบการจ้างงาน บุคคลผู้นั้นก็ต้องได้รับการฝึกอบรมให้มีทักษะจากนายจ้างอีก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การให้การศึกษาด้านนี้ไม่ได้เสร็จสิ้นสมบูรณ์มาแต่ในระบบโรงเรียน แต่จะต้องนำมาจัดเพิ่มเติมในรูปการศึกษานอกระบบ และคงจะต้องทำต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อให้ทักษะที่มีอยู่ได้รับการยกระดับให้ทันสมัยอยู่เสมอ

5. วิกฤตทางการศึกษา การขยายตัวด้านประชากรอย่างรวดเร็ว และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร ทำให้ทุกประเทศประสบปัญหาการให้การศึกษาแก่ประชาชนที่เพิ่มมากขึ้น และเรียกร้องด้านการศึกษามากขึ้น การศึกษาในรูปแบบปัจจุบันจึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ จึงเน้นรูปแบบการศึกษาให้ประชาชนเรียนรู้ด้วยตนเอง การขยายโอกาสสำหรับการศึกษาตลอดชีวิต การสร้างสรรค์วัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.2 องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต

การที่จะให้บุคคลได้รับการศึกษาตลอดชีวิต หรือได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องนั้นจะอาศัยเพียงการศึกษาในระบบโรงเรียนเท่านั้นไม่เพียงพอ เพราะบุคคลไม่สามารถศึกษาอยู่ในโรงเรียนได้จนตลอดชีวิต เพราะฉะนั้น ต้องมีการศึกษาในรูปแบบอื่นๆ ที่เอื้อต่อสภาพการณ์นอกโรงเรียนเอื้อต่อเวลา และเหมาะสมกับสภาพการณ์ในแต่ละช่วงชีวิต โดยแบ่งประเภทของการศึกษาที่บุคคลได้รับในปัจจุบันนี้ออกเป็น 3 ประเภท คือ

2.2.1 การศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) หมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นโดยมีโครงสร้าง กฎ ระเบียบต่างๆ ค่อนข้างตายตัว การศึกษาในระบบโรงเรียนจะจัดให้แก่ บุคคลในช่วงที่อายุที่กำหนดเท่านั้น การเรียนจะต้องเรียนต่อเนื่องจนจบหลักสูตร การเรียนการสอนเกิดขึ้นในสถานที่หรือสถาบันที่จัดขึ้นโดยเฉพาะ ได้แก่ โรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย

2.2.2 การศึกษานอกระบบหรือการศึกษานอกโรงเรียน (Non-formal Education) การศึกษานอกระบบ หมายถึง ประสบการณ์ และกิจกรรมทางการศึกษา ทุก รูปแบบที่จัดให้แก่ ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทั้งหมด ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ประชากรก่อนวัยเรียน ประชากรที่อยู่ในวัยเรียน แต่พลาดโอกาสเข้าศึกษาในระดับต่างๆ และประชากรที่มีอายุพ้นวัยเรียนในระบบโรงเรียนไปแล้ว ประชากรวัยแรงงานและวัยอื่นๆ โดยไม่จำกัดวัยเพศ พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ ความสนใจ ฯลฯ โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้รับ

ความรู้ทั้งในด้านความรู้ที่เป็นพื้นฐานแก่การดำรงชีวิต การอ่านการเขียน ความรู้ทางด้านทักษะอาชีพ และข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในเรื่องต่างๆ การศึกษาประเภทนี้มีความยืดหยุ่นในเรื่องระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านอายุของผู้เรียน ระยะเวลาเรียน หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล สถานที่เรียน ผู้เรียนสามารถเข้าเรียนได้เมื่อมีความพร้อม หยุดเรียนได้เมื่อมีภาระความจำเป็น และกลับมาเรียนใหม่ได้ตามต้องการ เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นของสังคม

2.2.3 การศึกษาตามอัธยาศัยหรือการศึกษาที่ไม่เป็นทางการ (Informal Education) หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการศึกษาที่บุคคลได้รับความรู้ ประสบการณ์ ได้เสริมสร้างเจตคติ ค่านิยม และทักษะต่างๆ จากครอบครัว สังคม สิ่งแวดล้อม และจากประสบการณ์ในการดำรงชีวิตประจำวัน การได้รับความรู้อาจจะได้จากการพูดคุย สนทนา การสังเกต การเข้าร่วมในกิจกรรม การประกอบอาชีพการงาน โดยที่กิจกรรมเหล่านั้นไม่ได้เกิดขึ้น หรือมีการจัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งทางการศึกษา แต่จัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อื่น แต่กลับทำให้บุคคลได้รับความรู้โดยบังเอิญ หรือโดยไม่ตั้งใจ

เมื่อพิจารณารายละเอียดการศึกษาทั้งสามประเภทแล้วจะพบว่า การศึกษาทั้งสามประเภทมีความเชื่อมโยงกันจะแยกจากกันโดยอิสระได้ยาก การศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นแบบที่มีระบบแบบแผนมากที่สุด การศึกษาตามอัธยาศัยไม่ค่อยจะมีแบบแผนไม่ได้ตั้งใจจัดให้กลุ่มใด กลุ่มหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ส่วนการศึกษานอกโรงเรียนอยู่ระหว่างกลางจะจัดให้มีแบบแผนอย่างการศึกษาในระบบบ้างก็ได้ หรือจะให้อยืดหยุ่นมากที่สุดแบบการศึกษาตามอัธยาศัยก็ได้ อย่างไรก็ตามการศึกษาทั้งสามรูปแบบมีความเกี่ยวข้อง และสัมพันธ์กันมาก ในแต่ละช่วงชีวิตของบุคคลอาจจะได้รับการศึกษาทั้งสอง หรือสามรูปแบบผสมผสานกันไป (สุมาลี สังข์ศรี. 2543: 20 – 22)

2.3 หลักการการศึกษาตลอดชีวิต

ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต มีหลักการที่สำคัญๆ ดังนี้

2.3.1 เป็นการศึกษาของคนทุกคนและทุกวัย เพื่อพัฒนาบุคคลในช่วงต่างๆ ของชีวิต ปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลง ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข เป็นการเน้นในเรื่องความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา

2.3.2 เป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต บูรณาการและเชื่อมโยงการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และตามอัธยาศัย

2.3.3 ทุกหน่วยงานในสังคม มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2.3.4 รูปแบบยึดหลักความเสมอภาค ยืดหยุ่น หลากหลาย ปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ความเหมาะสม และสนองความต้องการของผู้เรียน มียุทธศาสตร์ในการจัดทำได้หลายๆ วิธี หรือผสมผสานบูรณาการใช้สื่อประเภทต่างๆ หรือสื่อประสม เช่น เรียนจากผู้สอน

วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ แบบเรียนสำเร็จรูป หนังสือพิมพ์ การประชุม การอบรม ฯลฯ ทั้งนี้เนื้อหาจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนนั้น

2.3.5 ระบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต จะมีการดำเนินการตั้งแต่ระดับชาติ ระดับภาค และระดับท้องถิ่น ตั้งแต่แนโยบาย จุดมุ่งหมาย กลุ่มเป้าหมาย รูปแบบการจัด การวางแผน โครงสร้างการจัดองค์กร การบริหารงาน และการจัดการตลอดจนการจัดกิจกรรมที่ต้องคำนึงถึง วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ หลักสูตร ยุทธศาสตร์ในการเรียนรู้ สื่อ การวัดผล การประเมินผล การกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของชุมชน และองค์กรท้องถิ่น

2.3.6 ในการจัดจะมีแนวทางที่สำคัญดังนี้ (สนอง โลหิตวิเศษ. 2544: 35 – 36; อ้างอิงจาก Coplay. 1980)

- (ก) สามารถสนองความต้องการของบุคคล และสังคม
 - (ข) สร้างความสมดุลระหว่างโอกาสที่จะได้รับการศึกษา และความ ต้องการการศึกษา
 - (ค) ให้โอกาส และเสรีภาพแก่บุคคลที่จะได้รับการตอบสนองในด้าน เป้าหมาย ช่วงเวลา สถานที่ และอื่นๆ ในการเสาะแสวงหา การศึกษาตลอดชีวิต
 - (ง) ชำรงและหล่อเลี้ยงความอยากรู้อยากเห็นและความพยายามส่วนบุคคล
 - (จ) กระตุ้น และสนับสนุนผู้เรียนให้เรียกร้องการบริการการศึกษาที่มี คุณภาพสูง
 - (ฉ) ส่งเสริมให้มีความเสมอภาค และยุติธรรมในโอกาสเข้าเรียนด้วยการ จัดการในด้านเวลา สถานที่ วิธีการและอื่นๆ
- ประเทศต่างๆ ได้ตระหนักถึงความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิตเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่โลกต้องเผชิญกับกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง และปัญหาอุปสรรค ด้านต่างๆ อย่างมากมาย ดังจะเห็นได้จากการที่ทุกประเทศนำแนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต มาเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ และมีการพัฒนา มีการปฏิรูป การจัดการ การศึกษาอย่างกว้างขวาง เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิต (สุมาลี สังข์ศรี. 2543: 1)

2.4 ยุทธศาสตร์และแนวปฏิบัติสำหรับการศึกษาตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2543) ได้ศึกษายุทธศาสตร์และแนวปฏิบัติสำหรับการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศต่างๆ จากการคัดสรร เพื่อเสนอแนะสู่การศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย โดยในแต่ละประเทศให้ความสำคัญในประเด็นของการศึกษาตลอดชีวิตแตกต่างกัน ดังนี้คือ

1. สหรัฐอเมริกา มีการออกกฎหมายสำหรับการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการ เฉพาะ

2. สหราชอาณาจักร มีการวางกรอบงานในเชิงยุทธศาสตร์การศึกษาตลอดชีวิตที่ชัดเจนและสร้างการยอมรับแก่สังคมว่า บ้าน ชุมชน และสถานประกอบการเป็น ศูนย์กลางของการเรียนรู้

3. ออสเตรเลีย กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการฝึกอาชีพโดยเฉพาะและส่งเสริมให้สถานประกอบการทุกแห่งจัดการศึกษาแก่แรงงาน

4. ญี่ปุ่น ออกกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการเฉพาะ มีการจัดตั้งองค์กรที่รับผิดชอบการศึกษาตลอดชีวิตโดยตรงตั้งแต่ระดับชาติถึงท้องถิ่น รัฐกำหนดให้ทุกกระทรวง มีหน้าที่ส่งเสริมและร่วมมือจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สำหรับในประเด็นของยุทธศาสตร์ที่มีความคล้ายคลึงกัน สำหรับประเทศต่างๆ ที่คัดสรรนั้นสามารถสรุปได้ดังนี้คือ

1. กำหนดนโยบายการศึกษาตลอดชีวิต เป็นนโยบายระดับชาติ
2. มีการกระจายอำนาจ จากรัฐบาลสู่ระดับท้องถิ่น โดยกระจายอำนาจทุกเรื่อง ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการ การใช้ทรัพยากร และการจัดกิจกรรม และการระดมทุน
3. ปฏิรูประบบการศึกษา ให้เปิดกว้างและเอื้อต่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิต โดยมีการปฏิรูปหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลและพัฒนาบุคลากรผู้สอน
4. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น ในประเทศสหราชอาณาจักร มีการสร้างโครงข่ายแห่งชาติเพื่อการเรียนรู้ ประเทศแคนาดา มีทางด่วนสารสนเทศ เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เกาหลี มีเครือข่ายสื่อ เป็นต้น
5. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและประสานความร่วมมือของทุกหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ เอกชน และประชาชน โดยเน้นให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วน
6. มีการใช้ประโยชน์จากสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะช่วยผู้เรียนให้ได้เรียนรู้ตลอดชีวิต
7. สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างต่อเนื่อง
8. หามาตรฐานในการระดมทุนเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต

จากยุทธศาสตร์และแนวปฏิบัติสำหรับการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศต่างๆ สุมาลี สังข์ศรี (2543) ได้สรุปว่า มีหลายเรื่องที่จะนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการศึกษาตลอดชีวิต โดยเฉพาะการออกกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต การวางกรอบงานของยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน การจัดตั้งองค์กรที่รับผิดชอบโดยตรง การกำหนดให้ทุกกระทรวงมีหน้าที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต แก่ประชาชน ดังนั้นประเทศไทยจึงควรมีการพิจารณากำหนดยุทธศาสตร์และแนวปฏิบัติให้ชัดเจน โดยพิจารณาจากประเด็นดังกล่าวและเสริม หรือเพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมไทย

3. การศึกษาต่อเนื่อง

3.1 ความหมายของการศึกษาต่อเนื่อง

ศุภร ศรีแสน (2537: 33) ให้ความหมายของการศึกษาต่อเนื่อง (Continuing Education) หมายถึง การขยายโอกาสสำหรับ การอ่าน การศึกษา การฝึกอบรม การพัฒนา ศักยภาพของผู้เรียน การพัฒนาอาชีพให้แก่เยาวชน และผู้ใหญ่ที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาในระบบ โรงเรียนหรือสถาบันภาคปกติ ได้มีโอกาสศึกษาได้ครบหลักสูตรตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับมัธยมศึกษา การศึกษาต่อเนื่องมีความหมายคล้ายกับการศึกษาผู้ใหญ่ แต่การศึกษา ต่อเนื่อง จะมีความหมายกว้างกว่าการศึกษาผู้ใหญ่ แต่จะเน้นการเรียนด้วยตนเอง เน้นการ บริการวิชาการและวิชาชีพสู่ชุมชน (Community Services) และจุดที่แตกต่างที่ชัดเจน ก็คือ การศึกษาผู้ใหญ่เราจัดให้ผู้ใหญ่หรือผู้ที่พ้นเกณฑ์การศึกษาระดับมัธยมศึกษา ส่วนการศึกษาต่อเนื่องนั้น เราจัดให้เยาวชนและผู้ใหญ่ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ทั้งในแง่หน่วยกิต และไม่หน่วยกิต (Credit & Noncredit) หรือเป็นการเรียนเพื่อรับวุฒิปัตร์ เพื่อฝึกทักษะด้านต่างๆ เป็นการเรียนรู้ เพื่อได้รับความรู้ การเรียนการสอนจะเน้นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ การศึกษาต่อเนื่อง อาจจะจัดให้ผู้เรียนตั้งแต่อายุก่อนวัยเรียน เยาวชน ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ

พจนานุกรมการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง (Jarvis. 1999: 36) ให้ความหมายของการศึกษาต่อเนื่องไว้หลายลักษณะ ดังต่อไปนี้

การศึกษาต่อเนื่อง หมายถึง การศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้สนใจ มีความ ต้องการจะเรียนรู้ได้รับการเรียนรู้หลังจากที่จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การศึกษาต่อเนื่อง หมายถึง การศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเรียนรู้ได้ ศึกษาหลังจากจบประถมศึกษา และมัธยมศึกษา หรือการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเรียนรู้ หลังจากจบการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาต่อเนื่องเป็นคำศัพท์ที่มีความหมายครอบคลุม ซึ่งใช้ กันอย่างแพร่หลายทศวรรษที่ 80 (ค.ศ. 1980 – 1989) แต่ในขณะเดียวกันการศึกษาต่อเนื่องที่ เป็นลักษณะวิชาชีพ ยังถูกนำมาใช้ในกรณีของการศึกษาระดับอาชีวศึกษา หลังจากการศึกษา พื้นฐานแล้ว

ในกรณีสภาการศึกษาของสหพันธรัฐเยอรมันให้ความหมายว่า การศึกษา ต่อเนื่องหมายถึง การศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้กลับเข้ามาเรียนเพิ่มเติมตามหลักสูตรที่จัด อย่างเป็นระบบหลังจากที่จบการศึกษาพื้นฐานระยะต้น

การศึกษาต่อเนื่องเป็นการขยายโอกาสของการศึกษาให้แก่เยาวชนและผู้ใหญ่ ให้ได้มีโอกาสศึกษาเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ และประสบการณ์ในด้านอาชีพและการงาน ซึ่ง ชอร์ว (Shaw. 1971) กล่าวว่า การศึกษาต่อเนื่องเป็นการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดให้เยาวชน และผู้ใหญ่ เพื่อเปิดโอกาสให้คนดังกล่าวได้ฝึกฝนทักษะด้านต่างๆ ไปใช้ในการประกอบอาชีพ หรือทำให้มีประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพ ยังรวมถึงการให้การศึกษาก่อนพื้นฐานทั่วไป การจัด สอนในหลักสูตรระยะสั้นเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักการใช้จ่าย และการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม

(จู่ไร จงประดิษฐ์นันท์. 2544: 10 ; อ้างอิงจาก Shaw. 1971: 438)

แบล็คคลีย์ (Blackely. 1993) ได้ให้ทัศนะว่า การศึกษาต่อเนื่องมีความหมายคล้ายกับการศึกษาผู้ใหญ่ แต่การศึกษาต่อเนื่องมีความหมายกว้างกว่า และการศึกษาชนิดนี้จะเป็นการเรียนด้วยตนเอง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่ยังไม่จบการศึกษาในระดับต้นได้มีโอกาสมาเรียนหลังจากเลิกงานแล้ว โดยอาจจัดเป็นหลักสูตรระยะสั้นทางธุรกิจ ทางการศึกษา และด้านอื่นๆ ผู้เรียนจะเรียน เพื่อให้ได้วุฒิปริญญา หรือเรียนเพื่อฝึกทักษะด้านต่างๆ (จู่ไร จงประดิษฐ์นันท์, 2544 : 11 ; อ้างอิงจาก Blackely. 1973: 33)

นอกจากนี้ สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2529) ให้ความหมายของการศึกษาต่อเนื่องว่าเป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับผู้ได้รับการศึกษามาแล้วในระดับหนึ่ง หรือช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งแล้วจัดกิจกรรมการศึกษาให้บุคคลนั้นสามารถเข้าศึกษาต่อไปได้อีก เพื่อให้สอดคล้องตามแนวการศึกษาตลอดชีวิต ส่วนมากมักเป็นกิจกรรมในระดับอุดมศึกษา และมุ่งเข้าศึกษาเพื่อเพิ่มพูนจนกระทั่งได้ปริญญา มหาวิทยาลัยในต่างประเทศส่วนมากจะมีแผนการศึกษาต่อเนื่องควบคู่กับการศึกษาผู้ใหญ่ เพื่อทำหน้าที่จัดกิจกรรมในด้านนี้ให้กับผู้ใหญ่ ซึ่งได้แก่ ครูอาจารย์ที่กำลังสอนในสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ให้ได้รับปริญญาชั้นสูงขึ้น อาจเป็นระดับปริญญาตรี โท เอก หรือวุฒิปริญญาหลักสูตรระยะสั้น

3.2 การศึกษาต่อเนื่องในมิติต่างๆ

ในมิติของจุดมุ่งหมาย จัดให้ผู้เรียนได้บรรลุวุฒิภาวะ (Maturity) ในด้านต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ชีวิตให้เกิดประโยชน์สูงสุด (For Make The Best of Life) เพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุถึงซึ่งการเข้าใจตนเอง (Self Actualization) ซึ่งเป็นความต้องการสูงสุดของแต่ละชีวิต

ในมิติของผู้จัด อาจจะเป็นหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานของรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานของภาคเอกชน และผู้เรียนจัดเอง

ในมิติของสังคม เป็นการจัดการศึกษาที่ช่วยปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้นเป็นสังคมที่พัฒนา เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society)

ในมิติของวิธีการ การศึกษาแบบนี้จะใช้เทคนิคต่างๆ เช่น การอภิปราย การทดลอง การแนะแนว การสอน การวัดและการประเมินผล การสอนด้วยความรู้สึกนึกคิด (Sensitivity Labs) รวมถึงการสอนเป็นกลุ่ม และการสอนเป็นรายบุคคล เป็นต้น

ในมิติของเนื้อหา เป็นการจัดการศึกษาที่ช่วยให้ผู้เรียน รู้จักปัญหาและวิธีแก้ปัญหาชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในชีวิตประจำวัน ปัญหาดังกล่าวอาจเป็นปัญหาด้านอาชีพ ครอบครัว ชุมชน ปัญหาศาสนา ฯลฯ เนื้อหาจะครอบคลุมตั้งแต่ปัญหาส่วนตัว ปัญหาของสถาบัน และปัญหาระดับประเทศ (ศุภร ศรีแสน. 2537 : 33-34)

3.3 หลักการจัดการศึกษาต่อเนื่อง

ในสังคมส่วนใหญ่แล้วจะมองนักการศึกษาในแง่ลบว่า มองการศึกษาในเชิงธุรกิจ โดยคำนึงถึงแต่การตลาดและผลผลิตที่สำเร็จแล้ว ดังนั้น เฮเลน บุช มิสเชลล์ (Helen Buss Michael. n.d.: 4 – 10) จึงได้ทำการศึกษาศึกษาต่อเนื่อง ในเชิงสนองความต้องการมากกว่าความชอบ โดยได้ทำการศึกษาถึงความสำเร็จขององค์กรหรือสถาบันที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันที่ได้วางรากฐานแห่งความสำเร็จ การศึกษาอย่างมีระเบียบวิธี และรวบรวมมาเป็นข้อสรุป หรือหลักแห่งการบริหารจัดการทั้งหมด 8 ประการ ดังต่อไปนี้

หลักข้อที่ 1 การปฏิบัติการในลักษณะยึดถือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

นักศึกษาที่ลงเรียนวิชาต่างๆ ในสถาบันเพราะว่า เขาเหล่านั้นเห็นคุณค่าของวิชาที่เรียน โดยเฉพาะผู้หญิงในยุคปัจจุบันก็ได้เปลี่ยนทิศทางการมาเป็นคนทำงานและเรียนรู้มากกว่าเดิม

ดังนั้น แนวทางการเจริญเติบโตของการศึกษาต่อเนื่องจะต้องผูกพันกับการฝึกหัด อบรม ในทางธุรกิจและอุตสาหกรรมในท้องถิ่นมากกว่าที่จะสนองความต้องการของคนทั่วไป (แนวคิดนี้ก็คือ ให้ความสำคัญโดยยึดลูกค้า หรือนักเรียนเป็นศูนย์กลางนั่นเอง)

หลักข้อที่ 2 ต้องใกล้ชิดกับผู้เรียนให้มากที่สุด

หลักสูตรที่มีประสิทธิภาพจะต้องสนองและขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชนให้มากที่สุด โดยหลักสูตรรายวิชาจะต้องมาจากความต้องการของชุมชน มีความผูกพันกับชุมชน ให้ชุมชนหรือผู้ที่ต้องการเรียนรู้ ได้มีความรู้จักและเข้าใจกับโครงการ หลักสูตรที่จัดทำให้มากที่สุด (สรุปก็คือ รู้จัก และเข้าใจในความต้องการของลูกค้า หรือผู้เรียน)

หลักข้อที่ 3 ความเป็นอิสระและความเป็นหุ้นส่วน

ต้องมีความเป็นอิสระ ด้วยความรับผิดชอบของการจัดการ โดยความสำเร็จของการจัดการศึกษาต่อเนื่องขึ้นอยู่กับจัดการของตนเองและด้วยตนเองเท่านั้น นอกจากนี้ การจัดการ จะต้องพบกับความเสี่ยงต่อการล้มเหลว ดังนั้น การจัดการศึกษาจะต้องมีหุ้นส่วน หรือผู้ร่วมดำเนินการซึ่งหมายถึงให้คนในท้องถิ่นได้เข้ามามีโอกาสเป็นหุ้นส่วนหรือดำเนินการด้วยนั่นเอง

หลักข้อที่ 4 ความสามารถในการผลิตไปสู่ประชาชน

องค์กรที่ประสบผลสำเร็จนั้นจะต้องสร้างความเชื่อมั่นและแนวทางการปฏิบัติแก่ผู้ร่วมทำงานหรือพนักงาน โดยการให้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและการประเมินการปฏิบัติการต่างๆ มากกว่าที่จะถูกกำหนดโดยฝ่ายบริการจัดการเพียงอย่างเดียว ดังนั้น การจะทำให้เกิดความสำเร็จ ในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง และนำไปสู่ประชาชนได้จะต้องสร้างวัฒนธรรมที่ดีแก่คนในองค์กรก่อน

หลักข้อที่ 5 การสร้างแรงกระตุ้นเกิดคุณค่าในตัวผู้เรียน

แนวทางของการเจริญเติบโตในการศึกษาต่อเนื่องนั้นดูเหมือนกับการให้บริการแก่ลูกค้าหรือผู้มาใช้บริการตามสโลแกน (Slogan) ของ เอวิส (Avis. 1960) ว่าเราจะพยายามอย่างมาก (We try harder) และต้องสำนึกอยู่เสมอว่าเราจะต้องพัฒนาหลักสูตรให้มีคุณค่าภายในตัวของมันเองและจะต้องทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าเขามีความสำคัญต่อเรา

หลักข้อที่ 6 การติดตามอย่างต่อเนื่อง

การติดตามอย่างต่อเนื่อง หมายถึงการค้นหาว่าสิ่งใดที่กระทำได้ดีและกระทำได้อย่างต่อเนื่อง ตามหลักการที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด ดีกว่าที่จะขยายสาขาวิชาต่างๆ เพิ่มมากขึ้น โดยที่ไม่ทราบว่าจะทำสิ่งใดดีหรือไม่

หลักข้อที่ 7 การจัดรูปแบบองค์กรที่ไม่ซ้ำซ้อน

การจัดรูปแบบของคณะทำงานภายในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อเนื่อง ควรเป็นรูปแบบที่ไม่ซ้ำซ้อน ดังนั้นองค์กรควรมีตำแหน่งที่จัดตั้งไว้ในองค์กรให้น้อยที่สุด เพื่อความคล่องตัวในการบริหารงาน และการบริหารงบประมาณ

หลักข้อที่ 8 การจัดการให้มีความยืดหยุ่นเหมาะสม

องค์กรที่ประสบความสำเร็จส่วนมากจะมีความเชื่อในเรื่องการจัดการ องค์กร ซึ่งจะต้องเปิดกว้างให้คนในหน่วยงานได้แสดงความคิดเห็น มีอิสระในการทำงานและมีความเป็นตัวของตัวเอง ภายใต้กฎระเบียบวินัยขององค์กร โดยยึดค่านิยมขององค์กรเป็นตัวร่วมในการ สร้างความสำเร็จร่วมกัน รวมทั้งการสะท้อนให้เห็นถึงความดีงาม ความถูกต้องเหมาะสม เห็นถึงตลอดจนสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขขององค์กร แต่ในขณะที่เดียวกันองค์กรจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นจริง โดยมุ่งเน้นที่ลูกค้า (ผู้เรียน) เพื่อให้เกิดความมั่นใจต่อองค์กร

จากหลักการทั้ง 8 ข้อดังกล่าวข้างต้น เป็นหลักการและแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในภาพกว้างที่ชัดเจน เพื่อนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้ในทุกระดับการศึกษา

นอกจากนี้การสัมมนาเนสโกเกี่ยวกับการศึกษาต่อเนื่องในรูปของการศึกษา เพื่อประชาชนแห่งเอเชียและแปซิฟิก ที่กรุงแคนเบอร์รา ประเทศออสเตรเลีย ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1987 นั้น ที่ประชุมได้คิดระบบในการกำหนดรูปแบบของโปรแกรมการศึกษาต่อเนื่องเป็นสามอย่างตามจุดมุ่งหมายของแต่ละโปรแกรม ได้สรุปรูปแบบของโปรแกรมการศึกษาต่อเนื่อง 6 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

รูปแบบที่ 1 การจัดการศึกษาหลังการรู้หนังสือแล้ว การศึกษาในรูปแบบนี้มีเป้าหมายที่จะคงสภาพและส่งเสริมการรู้หนังสือ คิดเป็นและมีทักษะในการแก้ปัญหาได้ มีทักษะความรู้พื้นฐานในการทำงานและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รูปแบบที่ 2 การจัดการศึกษาเพื่อการเทียบโอน การศึกษาในรูปแบบนี้ กำหนดให้เป็นทางเลือกทางการศึกษาที่จะเลือกเรียนทางสายสามัญ หรือสายอาชีพ

รูปแบบที่ 3 การจัดการศึกษาเพื่อการมีรายได้ การศึกษาในรูปแบบนี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเลือกหรือเรียน เพื่อเพิ่มทักษะในการประกอบอาชีพ โดยผู้เรียนสามารถที่จะนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้ในหลายลักษณะ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนโดยตรง โดยเฉพาะผู้ที่ไม่สามารถหารายได้อย่างพอเพียงในโลกปัจจุบันนี้ หรือผู้ที่มีฐานะยากจน

รูปแบบที่ 4 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษาในรูปแบบนี้มีเป้าหมายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือที่จะเน้นสำหรับผู้เรียนและชุมชนเกี่ยวกับความรู้ ทักษะคิด เพื่อสร้างคุณค่าและทักษะให้ประชาชนสามารถคุณภาพชีวิตของแต่ละคนในอันที่จะเป็นสมาชิกของชุมชน

รูปแบบที่ 5 การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความสนใจของบุคคล การศึกษาในรูปแบบนี้จัด เพื่อเปิดโอกาสให้แต่ละคนมีส่วนร่วมตลอดจนเรียนรู้เกี่ยวกับสังคมที่ต้องการวัฒนธรรม ความเชื่อ สุขภาพอนามัย และความสนใจทางด้านศิลปะ

รูปแบบที่ 6 การจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับอนาคต การศึกษาในรูปแบบนี้จัดให้ผู้ใช้แรงงาน ผู้ชำนาญการสาขาต่างๆ ผู้นำท้องถิ่น ประชาชน นักธุรกิจ และนักวางแผนเกี่ยวกับทักษะใหม่ๆ เกี่ยวกับความรู้และเทคนิคที่จะพัฒนาตนเอง และหน่วยงานต่างๆ ที่เขาเหล่านั้นรับผิดชอบให้เหมาะสมกับความเจริญเติบโตของสังคม และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป

4. การจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษา

4.1 แนวคิดและความสำคัญของการจัดการศึกษาต่อเนื่อง

จากแนวคิดของการประชุมระดับโลกว่าด้วยการอุดมศึกษา ในหัวข้อ อุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21: วิสัยทัศน์และการปฏิบัติ พ.ศ. 2541 ประเทศฝรั่งเศส มีประเด็นหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับกำหนดวิสัยทัศน์ใหม่ของอุดมศึกษา ถึงความเป็นธรรมในการเข้าศึกษาระดับอุดมศึกษา ควรเริ่มจากการเสริมสร้าง หรือจัดระเบียบความเชื่อมโยงระหว่างอุดมศึกษากับการศึกษาทุกระดับเสียใหม่ในกรณีที่น่าจะเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมโยงกับมัธยมศึกษา สถาบันอุดมศึกษา ไม่เพียงแต่จะต้องเป็นระบบที่กลมกลืนกับการศึกษาระดับปฐมวัย ประถมศึกษา เรื่อยไปจนถึงการศึกษาตลอดชีวิตเท่านั้น แต่จะต้องเน้นการทำงานร่วมกัน โดยสถาบันอุดมศึกษาต้องร่วมมือแข่งขันกับพ่อแม่ โรงเรียน นักศึกษา กลุ่มเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ รวมทั้งชุมชนการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีหน้าที่ไม่เพียงแต่จะพัฒนาขีดความสามารถในการเรียนขั้นพื้นฐานของบุคคลจนมีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาเท่านั้น แต่ยังต้องเปิดโอกาสสู่การใช้ชีวิตที่ไม่หยุดนิ่ง โดยจัดการฝึก อบรมเกี่ยวกับงาน อาชีพต่างๆ อย่างกว้างขวาง

อย่างไรก็ตามโอกาสในการเข้าศึกษาระดับอุดมศึกษา ควรเปิดกว้างสำหรับผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า หรือผู้ที่มีคุณสมบัติ มีคุณวุฒิเหมาะสม

ไม่ว่าจะอายุเท่าไร โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ นั่นก็หมายความว่า สถาบันอุดมศึกษานั้นเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่ภารกิจใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สถาบันการศึกษาต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษานอกระบบมากขึ้น เนื่องจากมีความเข้าใจบทบาทในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในการเสริมการศึกษาในระบบ และเปิดโอกาสให้คนด้อยโอกาส คนที่ขาดโอกาส พลาดโอกาส คนพิการ ฯลฯ ซึ่งจะมีส่วนในการจัดการศึกษานอกระบบ ทั้งการผลิตบุคลากรทางการศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท การฝึกอบรม การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบหลายรูปแบบ สถาบันการศึกษาที่สำคัญได้แก่ กรมฝึกหัดครู (สถาบันราชภัฏในปัจจุบัน) และมหาวิทยาลัยต่างๆ ในสังกัดของทบวงมหาวิทยาลัย (สรุปจาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2544; อ้างอิงจาก สุมาลี สังข์ศรี. 2532)

แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบ โดยสถาบันอุดมศึกษานั้นเป็นภารกิจที่ทำทนายและจัด เพื่อมุ่งส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงของสถาบันระดับสูงกว่ามัธยม ไปสู่สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต และกำหนดบทบาทของมหาวิทยาลัย ให้สอดคล้องกันไปกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งมีผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การอุดมศึกษาของไทยด้วยเช่นกัน

โดยสรุป การจัดการศึกษานอกระบบในสถาบันอุดมศึกษา เป็นการเติมเต็มและเพิ่มโอกาสทางการศึกษา ตลอดจนมีบริการที่หลากหลายเพื่อปิดช่องโหว่ทุกหนทางอันเป็นเหตุให้ประชาชนไร้โอกาสในการศึกษาต่อ

การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับประชากรที่อยู่นอกโรงเรียน จะมีขอบข่ายครอบคลุมถึงการให้การศึกษาเพื่อการรับปริญญา และประกาศนียบัตร สำหรับประชาชนที่ไม่ได้เข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษาในระบบโรงเรียนปกติ การดำเนินการจัดการศึกษา จัดโดยวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยของภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งผู้ที่ศึกษาส่วนมากจะเป็นผู้ใหญ่ที่มีอาชีพอยู่แล้ว การจัดการศึกษานอกระบบในระดับอุดมศึกษา จำแนกได้ ดังนี้

1. การศึกษาระดับประกาศนียบัตร หรือวุฒิบัตร เป็นการจัดการศึกษา เพื่อมุ่งเพิ่มพูนความรู้ในสาขาต่างๆ ให้กับประชาชนโดยไม่ได้รับปริญญาบัตร ในลักษณะโครงการการศึกษาต่อเนื่อง ซึ่งจัดโดยมหาวิทยาลัย วิทยาลัย และสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ทั้งของภาครัฐบาลและภาคเอกชน เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยกรุงเทพ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย เป็นต้น โดยประชาชนส่วนมากที่อยู่นอกโรงเรียนที่มีความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้ด้านต่างๆ เช่น ด้านภาษา วิชาชีพ การจัดการ สาธารณสุข เศรษฐศาสตร์ คหกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ สื่อสารมวลชน และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น บุคคลที่สนใจสามารถสมัครลงทะเบียนเรียนได้ ในสถาบันการศึกษาต่างๆ ซึ่งส่วนมากจัดการเรียนการสอนในภาคค่ำ การเรียนการสอนแบบทางไกลตลอดจนการศึกษาด้วยตนเอง

2. การศึกษานอกระบบในระดับปริญญาบัตร เป็นการจัดการศึกษาสำหรับประชากรที่ไม่มีโอกาสได้เข้ารับการศึกษาในระดับปริญญาบัตร ในสถานศึกษาที่จัดหลักสูตรและ

การเรียนการสอนแบบปกติ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีอายุมากแล้ว เป็นผู้พลาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษาในโรงเรียน และเป็นผู้ที่มีงานทำแล้วเป็นส่วนใหญ่

จุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนระดับปริญญาบัตรที่สำคัญ ก็คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ศึกษาหาความรู้ในแขนงวิชาต่างๆ ในระดับสูง หรือระดับวิชาชีพ ได้อย่างกว้างขวาง เช่น สาขาศิลปศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ วิทยาการจัดการ นิติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ คหกรรมศาสตร์ รัฐศาสตร์ เกษตรศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ นิเทศศาสตร์ บัญชี การตลาด บริหารธุรกิจ เป็นต้น หน่วยงานภาครัฐบาลที่จัดการศึกษานอกโรงเรียน ระดับปริญญาบัตร เช่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยนครราชสีมา และภาคเอกชน เช่น มหาวิทยาลัยกรุงเทพ การเรียนการสอน ใช้การเรียนการสอนแบบทางไกล และการศึกษาด้วยตนเองโดยใช้สื่อประเภทต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อดาวเทียมในการจัดการศึกษา

ถ้ามองในแง่การบริการวิชาการ และวิชาชีพชุมชนเริ่มมีการจัดอย่างกว้างขวาง และมากมาย ทั้งหน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานเอกชน ในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ได้จัดในรูปแบบการจัดตั้งศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง เช่น ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นต้น (สุมาลี สังข์ศรี. 2543: 80 – 81) หรือแบ่งประเภทและรูปแบบการศึกษาต่อเนื่องออกเป็น 2 ประเภท (เอกศักดิ์ แดงเดช. 2545: 43; อ้างอิงจาก ปัญญา เทพสิงห์. 2544) คือ

1. การศึกษาต่อเนื่องแบบเป็นทางการ หมายถึง การศึกษาอบรมในสถาบันการศึกษา เช่น วิทยาลัย มหาวิทยาลัย สมาคม หรือชมรมต่างๆ เพื่อเพิ่มคุณวุฒิ และให้ได้มาซึ่งปริญญา วุฒิบัตร หรือประกาศนียบัตร

2. การศึกษาต่อเนื่องแบบไม่เป็นทางการ หมายถึง การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อเพิ่มพูนความรู้เฉพาะอย่างเป็นการศึกษาที่ใช้ระยะเวลาสั้นๆ และไม่มีวุฒิบัตรรับรอง การศึกษาต่อเนื่องแบบไม่เป็นทางการนี้สามารถทำได้โดย

- 2.1 การศึกษาความรู้จากหนังสือ ตำรา วารสารที่เกี่ยวกับวิชาชีพ
- 2.2 การฝึกอบรม ประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการ
- 2.3 การแต่งตำรา เขียนบทความ หรือทำการวิจัย
- 2.4 การศึกษาดูงานทั้งในประเทศ และต่างประเทศ
- 2.5 การเป็นสมาชิกของสมาคมหรือชมรมวิชาชีพ

โดยจะสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ในการที่จะพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา และรูปแบบการเรียนรู้ของคนในชาติให้มีความหลากหลาย และสามารถเข้าถึงได้ง่าย เพื่อสังคมแห่งการเรียนรู้ไปจนตลอดชีวิต

มหาวิทยาลัยในประเทศไทยได้จัดการศึกษาต่อเนื่อง และการศึกษาผู้ใหญ่ ใน 2 ลักษณะ ดังนี้คือ

1. จัดหลักสูตรการสอนในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ในสาขาวิชาการศึกษาศาสตร์ ผู้ใหญ่หรือการศึกษานอกระบบในคณะศึกษาศาสตร์ของมหาวิทยาลัยของรัฐ และจัดเป็นหลักสูตรวิชาโทในระดับปริญญาโทและปริญญาตรี โดยภาควิชาต่างๆ มีหน้าที่สอน ทฤษฎี ความรู้ต่างๆ ในศาสตร์นี้และมีหน้าที่ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถทางด้านนี้ ออกมารับใช้สังคม

2. จัดตั้งศูนย์ สำนัก หรือโครงการเพื่อที่มหาวิทยาลัย นั้นๆ สามารถใช้ ศูนย์สำนักหรือโครงการนั้นๆ เป็นหน่วยงานกลาง สำหรับประสานงานการให้บริการการศึกษา ต่อเนื่องแก่ชุมชนมหาวิทยาลัยโดยทั่วไปได้ตระหนักถึงความสำคัญของหน้าที่มหาวิทยาลัยใน ด้านนี้ นอกเหนือไปจากหน้าที่ในการสอน การวิจัย และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย ตระหนักดีว่าการให้บริการทางการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไปนั้นเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุด และสำคัญ ที่สุด ที่จะเตรียมประชาชนสำหรับการพัฒนาสังคมในปัจจุบันมหาวิทยาลัยต่างๆ จึงได้จัดตั้ง หน่วยงานกลางเพื่อสนับสนุนส่งเสริมและประสานงานด้านนี้ ทั้งนี้เพื่อให้มหาวิทยาลัยได้ สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งด้านบุคลากร อาคารสถานที่ เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ให้มี ประโยชน์สูงสุด

4.2 รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่อง

ผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษาถึงรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องทั้งมหาวิทยาลัยในประเทศไทย และการศึกษาต่อเนื่องจากต่างประเทศ โดยศึกษาถึงรูปแบบการจัดการศึกษาตาม องค์ประกอบต่างๆ พบว่า สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาของรัฐหลายแห่ง ดำเนินการสอนออนไลน์ในลักษณะการศึกษาต่อเนื่องชัดเจน เช่น มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในขณะที่สถาบันอุดมศึกษาเอกชน ยังมีการจัดการ ศึกษาต่อเนื่องไม่ชัดเจนนัก โดยจากการศึกษาค้นคว้าพบว่า สถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่มีการ จัดรูปแบบการศึกษาต่อเนื่องอย่างเต็มรูปแบบ ได้แก่ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ และ มหาวิทยาลัยรังสิต เท่านั้น ในขณะที่สถาบันอุดมศึกษาในต่างประเทศแทบจะทุกแห่ง เป็น มหาวิทยาลัยออนไลน์นานาชาติเต็มรูปแบบ โดยเฉพาะจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นทางเลือกใน การศึกษาทางไกล โดยสรุปเป็นประเด็นสำคัญในการจัดการศึกษาต่อเนื่องได้ คือ

1. จัดเป็นโครงการปริญญาทางด่วน (Fast Tract Degree Program) ซึ่งเป็น โครงการหลักสูตรทางลัดที่จะทำให้เรียนจบรวดเร็วกว่าหลักสูตรปกติ
2. จัดหลักสูตรประยุกต์โดยตรงเพื่อให้เข้ากับสถานที่ทำงาน
3. จัดเป็นห้องเรียนออนไลน์โดยโปรแกรมจากศูนย์ของวิทยาเขตทั่วประเทศ
4. จัดการศึกษาในลักษณะยืดหยุ่นเท่าที่มีความพร้อมที่จะเรียน

รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในต่างประเทศ เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ หลากหลาย และมีความก้าวหน้าในทางเทคโนโลยีสารสนเทศมากกว่าในประเทศไทย

ผู้ศึกษาวิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องให้กับสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทยให้มีความทันสมัย และมีศักยภาพที่ดีพร้อม เพื่อเป็นโอกาสและทางเลือกในการศึกษาสำหรับผู้เรียนเชื่อมโยงไปสู่การศึกษาตลอดชีวิต (รายละเอียดในภาคผนวก ข)

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการศึกษาต่อเนื่อง

ในส่วนของตอนที่ 3 นี้ ผู้วิจัยนำเสนอในรายละเอียดของกระบวนการวิจัยแบบเดลฟาย และนำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

3.1 เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เป็นเทคนิคการวิจัยที่นำมาใช้ เพื่อการคาดการณ์อนาคตของเหตุการณ์ต่างๆ โดยอาศัยความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องที่ต้องการศึกษาวิจัย กระบวนการวิจัย โดยใช้เทคนิคเดลฟาย จะทำให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความถูกต้องน่าเชื่อถือ โดยไม่ต้องมีการนัดหมายกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้มาพบปะกัน แต่ให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนเสนอความคิดเห็นหรือตัดสินใจในประเด็นข้อคำถามโดยการตอบแบบสอบถาม ซึ่งทำให้ผู้วิจัยระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญได้โดยไม่มีข้อจำกัด นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนยังสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระโดยไม่ต้องอยู่ภายใต้อิทธิพลทางความคิดเห็นของผู้อื่น หรือของกลุ่ม ซึ่งเป็นเสียงส่วนใหญ่

ปัญหาหรือประเด็นที่เหมาะสมในการนำมาศึกษาเพื่อการคาดการณ์คำตอบโดยใช้เทคนิคเดลฟาย ได้แก่

1. เป็นปัญหาหรือประเด็นเหตุการณ์ที่ไม่มีคำตอบถูกต้องแน่นอน และไม่สามารถแสวงหาคำตอบได้ด้วยวิธีการวิเคราะห์ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง แต่สามารถวิจัยเพื่อแสวงหาคำตอบได้จากการรวบรวมผลการตัดสินใจแบบอัตวิสัย (Subjective Judgments) จากผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ

2. เป็นปัญหาหรือประเด็นที่ต้องการข้อคิดเห็นหลายๆ ด้าน จากผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์ ดังนั้นการที่นัดหมายประชุมเพื่อรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอาจไม่สะดวกที่จะทำให้ผู้เชี่ยวชาญมารวมกลุ่มกัน เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ เวลา ตลอดจนจรรยาบรรณศาสตร์ เป็นต้น

3. เป็นปัญหาหรือประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการให้ผู้เชี่ยวชาญได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระและหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากัน ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมีผลกระทบหรือมีอิทธิพลต่อกัน ทั้งนี้เพื่อป้องกันการถูกครอบงำความคิด จากผู้เชี่ยวชาญที่มีบุคลิกภาพหรือการแสดงออกที่เหนือกว่า

ปัจจัยที่ทำให้เทคนิคเดลฟายใช้ได้ผลสมบูรณ์

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เทคนิคเดลฟายใช้ได้ผลสมบูรณ์ และประสบความสำเร็จ มีดังนี้

1. เวลา ผู้ทำการวิจัย ควรจะมีเวลามากเพียงพอหากตัดสินใจที่จะใช้เทคนิคเดลฟายในการวิจัย โดยทั่วไปเทคนิคนี้ใช้เวลาประมาณ 2 เดือนจึงจะเสร็จสิ้นกระบวนการ อย่างไรก็ตาม อาจจะใช้เวลาช้าหรือเร็วกว่านั้นได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจะส่งแบบสอบถามแต่ละรอบคืนมาช้าหรือเร็วเพียงใด

2. ผู้เชี่ยวชาญ เนื่องจากเทคนิคเดลฟาย เป็นวิธีที่อาศัยความคิดเห็น จากการตอบแบบสอบถาม ดังนั้นความสำเร็จของเทคนิค และการวิจัยจะออกมาดีหรือถูกต้องเพียงใดนั้น จึงขึ้นอยู่กับคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทำการวิจัย จึงควรพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ได้ผู้ที่เหมาะสมสำหรับปัจจัยที่ทำให้ได้คำตอบที่น่าเชื่อถือ และตรงตามความเป็นจริงจากผู้เชี่ยวชาญ คือ

2.1 ความสามารถของผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทำการวิจัยควรเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถเป็นเลิศหรือเป็นที่ยอมรับในสาขานั้นๆ อย่างแท้จริง ไม่ควรคัดเลือกมาโดยอาศัยความคุ้นเคย หรือการติดต่อได้ง่าย เพราะข้อมูลที่ได้ อาจเป็นคำตอบที่ผิดพลาดได้ ดังนั้น ความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้ จึงขึ้นอยู่กับความรู้และความสามารถของผู้เชี่ยวชาญ เป็นสำคัญ

2.2 ความร่วมมือของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทำการวิจัยควรเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความเต็มใจ ตั้งใจมั่นใจในการให้ความร่วมมือกับงานวิจัย รวมทั้งยินยอมสละเวลาเพราะผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนต้องตอบแบบสอบถามตามที่ทำการวิจัยได้กำหนดขึ้นในแต่ละขั้นตอน และตอบอย่างละเอียดรอบคอบ นอกจากนี้ เนื่องจากผู้ทำการวิจัยและคนอื่นๆ ไม่ได้อยู่ในขณะที่ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนตอบแบบสอบถาม ดังนั้นหากผู้ตอบไม่เห็นความสำคัญและไม่ให้ความร่วมมือในงานวิจัยอย่างเต็มที่ คำตอบที่ได้ อาจไม่สมบูรณ์และอาจเป็นอาจตอบเพียงเพื่อให้แล้วเสร็จไปเท่านั้น ซึ่งย่อมทำให้คำตอบที่ได้รับไม่น่าเชื่อถือและเกิดการผิดพลาดบิดเบือนจากความเป็นจริงได้ ด้วยเหตุนี้การอุทิศตัวให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญมากอีกประการหนึ่ง

2.3 จำนวนผู้เชี่ยวชาญ สำหรับจำนวนผู้เชี่ยวชาญนั้น (อมรรัตน์ ภิญญอนันตพงษ์. 2546: 56 – 60) ได้เสนอผลงานวิจัย เกี่ยวกับจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนผู้เชี่ยวชาญช่วงการลดลงของความคลาดเคลื่อนและขนาดความคลาดเคลื่อนที่ลดลง

จำนวนผู้เชี่ยวชาญ	ช่วงการลดของความคลาดเคลื่อน	ขนาดความคลาดเคลื่อนที่ลดลง
1 – 5	1.20 – 0.70	0.50
5 – 9	0.70 – 0.58	0.12
9 – 13	0.58 – 0.54	0.04
13 – 17	0.54 – 0.50	0.04
17 – 20	0.50 – 0.48	0.02
21 – 25	0.48 – 0.46	0.02
25 – 29	0.46 – 0.44	0.02

ที่มา : เกษม บุญอ่อน (อมรรัตน์ ภิญโญอนันตพงษ์. 2546 ; อ้างอิงจาก เกษม บุญอ่อน. 2522: 56 – 60. การพัฒนารูปแบบความร่วมมือทางด้านวิชาการด้านการเรียนการสอนระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ.

จากตาราง 1 จะเห็นได้ว่า จำนวนผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 17 – 20 คนขึ้นไป ขนาดของความคลาดเคลื่อนลดลงอย่างคงที่และน้อยมาก ดังนั้นจากผลการวิจัยดังกล่าวจำนวนผู้เชี่ยวชาญจึงไม่ควรน้อยกว่า 17 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลของเทคนิคเดลฟาย โดยทั่วไปจะเก็บรวบรวมข้อมูล 3 รอบหรือมากกว่า โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างหรือแบบสอบถาม ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้ถกเถียงความคิดเห็นของตนอย่างละเอียด รอบคอบและมั่นใจในการตัดสินใจ สำหรับการรวบรวมข้อมูลแต่ละรอบมีลักษณะ ดังนี้

รอบที่ 1 ผู้วิจัยนำกรอบแนวคิดของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้มาสร้างแบบสอบถามฉบับแรก ซึ่งลักษณะคำถามโดยส่วนใหญ่จะเป็นแบบเปิดกว้าง ในการรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามนั้น ผู้วิจัยอาจใช้การส่งแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางไปรษณีย์ หรือในปัจจุบัน การพัฒนาเป็นการจัดส่งโดยทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) หรือนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเอง ส่วนการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากแบบสอบถามที่มีโครงสร้างนั้น ผู้วิจัยอาจทำการสัมภาษณ์จากแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างนั้น ผู้วิจัยอาจทำการสัมภาษณ์โดยการเผชิญหน้ากัน สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์หรือสัมภาษณ์โดยใช้วิธีการประชุมทางไกล (Video Conference) ก็ได้

รอบที่ 2 ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลในรอบที่ 1 ที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญ มาทำการวิเคราะห์ โดยตัดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน ข้อความที่ไม่เกี่ยวข้องกับการวิจัยออกไป นำข้อความที่มีความคิดในลักษณะเดียวกันมารวมเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ต้องระมัดระวังที่จะต้องคงความหมายเดิมจากผู้เชี่ยวชาญด้วย นำข้อความทั้งหมดที่รวบรวมได้มาทำเป็นแบบสอบถามในลักษณะมาตราประมาณค่า (Rating Scale) จากนั้น ส่งแบบสอบถามรอบที่ 2 ให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเสนอความคิดเห็นตามระดับความสำคัญหรือความเป็นไปได้ของเหตุการณ์ของข้อคำถามแต่ละข้อ

รอบที่ 3 และรอบต่อไป สำหรับข้อที่ 3 ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้ในรอบที่ 2 มาทำการวิเคราะห์หาค่ามัธยฐาน (Median) ฐานนิยมข้อมูล (Mode) และพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interruptible Range) ของแต่ละข้อคำถามที่ได้จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจากนั้นส่งแบบสอบถามรอบที่ 2 ไปให้ผู้เชี่ยวชาญทราบเกี่ยวกับค่าฐานนิยม ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของแต่ละข้อคำถามที่วิเคราะห์ได้จากคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และที่วิเคราะห์ได้จากคำตอบของผู้เชี่ยวชาญคนนั้น รวมทั้งคำตอบเดิมของผู้เชี่ยวชาญคนนั้น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทราบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างคำตอบของตนเองและของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาทำการตัดสินใจยืนยันหรือเปลี่ยนแปลงคำตอบของตน หากผู้เชี่ยวชาญตัดสินใจ ยืนยันในคำตอบเดิมของตน แต่เป็นคำตอบที่มีค่าอยู่นอกพิสัยระหว่างควอไทล์ ผู้เชี่ยวชาญจะต้องให้เหตุผลประกอบด้วย ส่วนรอบต่อไป ก็กระทำเช่นเดียวกับรอบที่ 3

แต่การวิจัยโดยส่วนใหญ่ พบว่า คำตอบที่ได้จากแบบสอบถามรอบที่ 3 และรอบที่ 4 มีความแตกต่างกันน้อยมาก จึงมักจะตัดการดำเนินการในรอบที่ 4 ออกไป

ในการรวบรวมข้อมูลในแต่ละรอบ ผู้วิจัยจะต้องใช้เวลาแก่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญอย่างเหมาะสมด้วย อย่างไรก็ตาม ไม่ควรเร่งรัดเกินไปและไม่ควรทิ้งช่วงเวลายาวนานไปในการตอบปัญหาในแต่ละรอบ

การรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลเริ่มต้นตั้งแต่การติดต่อขอความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญให้เข้าร่วมการวิจัย โดยต้องขอความร่วมมือให้ตอบแบบสอบถามทุกรอบ เนื่องจากการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายต้องอาศัยการตอบแบบสอบถามซ้ำหลายรอบ จึงมักเกิดปัญหาในการรวบรวมข้อมูลในขั้นแบบสอบถามรอบที่สอง และรอบต่อไปหลังจากนั้น จากการสังเกตผลการวิจัยที่ผ่านมา พบว่า ในบางกรณีที่จำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ตอบแบบสอบถามในแต่ละรอบมีจำนวนลดลงตามลำดับ นอกจากนี้ ยังมีข้อพึงระวังอีกประการหนึ่งสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลกล่าว คือ การเว้นช่วงระยะเวลาการตอบแบบสอบถามแต่ละรอบก็มีความสำคัญเช่นกัน หากเว้นระยะนานเกินไป อาจทำให้ขาดความต่อเนื่องในความคิด ผู้ตอบอาจลืมเหตุผลในการตอบแบบสอบถามรอบก่อนหน้านั้น หรืออาจเกิดเหตุการณ์บางอย่างที่ทำให้เกิดความไม่แน่ใจในคำตอบ หรือแม้แต่อาจทำให้ขาดความสนใจในการตอบแบบสอบถาม ดังนั้น ผู้วิจัยจะต้อง

พยายามหาวิธีการที่จะได้รับความร่วมมือและความสนใจที่จะตอบแบบสอบถามให้ครบทุกรอบ การที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีจำนวนลดลงในการตอบแบบสอบถามแต่ละรอบ และการเว้นระยะการตอบนานเกินไปจะเกิดความไม่แน่นอนในคำตอบแต่ละครั้งอาจส่งผลกระทบต่อการวิเคราะห์ข้อมูลได้ ทั้งนี้เนื่องจากสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากคำตอบรอบที่สองและสาม คือ สถิติเกี่ยวกับการวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง (Central Tendency) อันได้แก่ ฐานนิยม (Mode) มัชฌิมฐาน (Median) หรือค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่อแสดงตำแหน่งของความคิดเห็น หากจำนวนผู้ตอบในแต่ละรอบลดลงเป็นจำนวนมาก อาจทำให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีความคลาดเคลื่อนไปได้

อนึ่ง มีข้อสังเกตสำหรับการกำหนดค่าสถิติสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล กล่าวคือ ผู้วิจัยจะต้องเลือกให้เหมาะสม หากเป็นกรณีที่เป็นการแสดงความคิดเห็นในเรื่องเวลา ปริมาณ ควรใช้ค่ามัธยฐาน สำหรับกรณีที่จะทำนายเวลา ปริมาณหรือสถานการณ์ในอนาคตมักใช้ฐานนิยม ส่วนค่าเฉลี่ยอาจไม่เหมาะสม เนื่องจากมาตราที่ใช้กับคำถามมีเพียงเล็กน้อย

นอกจากสถิติเกี่ยวกับการวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลางดังกล่าวข้างต้นแล้ว การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย ยังใช้ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) เพื่อพิจารณาความกระจายของความคิดเห็น หากข้อความใดมีพิสัยกว้างแสดงว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่างกันมาก ข้อความใดที่มีค่าพิสัยระหว่างควอไทล์แคบ แสดงถึงความสอดคล้องต่อกันของความคิดเห็น ซึ่งอาจนำข้อความนั้นมาเป็นข้อสรุปของการวิจัยได้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยไม่ควรละเลยข้อความที่มีพิสัยกว้าง บางกรณีอาจเป็นข้อความที่มีประโยชน์ ทั้งนี้การวิเคราะห์จะต้องพิจารณาถึงเหตุผลของคำตอบ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ระบุไว้ประกอบกันด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลจึงควรแยกการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นฉันทามติหรือข้อคิดเห็นร่วมกันของผู้เชี่ยวชาญ และข้อมูลที่ไม่เป็นฉันทามติ

ข้อดีและข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟาย

ข้อดีของเทคนิคเดลฟาย มีดังนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นโดยแสดงอิสระ ไม่ถูกครอบงำทางความคิด ทำให้ผู้เชี่ยวชาญได้แสดงถึงความคิดเห็นตามความคิดเห็นของตนเองอย่างเต็มที่
2. ช่วยแก้ปัญหาการรวมกลุ่มของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อยุติของความคิดเห็นที่สอดคล้อง เช่น ขจัดปัญหาด้านการนัดหมายให้ผู้เชี่ยวชาญมารวมกลุ่มโดยพร้อมหน้ากัน ขจัดปัญหาด้านงบประมาณค่าที่พักและค่าเดินทาง
3. ความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของผู้เชี่ยวชาญได้รับการยอมรับ เนื่องจากความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และมีความเชี่ยวชาญในประเด็นนั้นๆ รวมทั้งมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของสังคม

สำหรับข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟาย มีดังนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญต้องตอบคำถามในลักษณะที่มีความคล้ายคลึงกันมาก และเป็นคำถามในประเด็นเดียวกันหลายๆ รอบ อาจทำให้ผู้เชี่ยวชาญเกิดความรู้สึกเหนื่อยหน่ายได้
2. ในกรณีที่ผู้เชี่ยวชาญถูกรบกวนด้วยงานวิจัยที่รวบรวมข้อมูล โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบเดลฟายหลายๆ ชั้น อาจส่งผลทำให้ผู้เชี่ยวชาญเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายต่อการให้ความคิดเห็นได้
3. อาจต้องใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละรอบ อันเนื่องมาจากผู้เชี่ยวชาญไม่มีเวลาสำหรับตอบแบบสัมภาษณ์หรือแบบสอบถาม

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า กระบวนการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย จะทำให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความถูกต้องน่าเชื่อถือ เนื่องจากผู้วิจัยจะสามารถระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญได้ โดยไม่มีข้อจำกัด โดยไม่ต้องมีการนัดหมายกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้มาประชุมพบปะกัน เพื่อหลีกเลี่ยงการขาดการประชุม รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บงกช พรหมมี (2538) ได้ศึกษาความสนใจด้านการศึกษานอกโรงเรียนของนักเรียนที่จบการศึกษาภาคบังคับแล้วไม่ได้เรียนต่อกรณีศึกษาในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งความมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อศึกษาความสนใจของนักเรียนที่จบการศึกษาภาคบังคับ (ประถมปีที่ 6) และไม่ได้เรียนต่อที่มีต่อการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ คือ การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ การศึกษาด้านอาชีพ และบริการข่าวสารข้อมูล งานวิจัยนี้เป็นกรณีศึกษาในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้ข้อมูลปีการศึกษา 2535 ซึ่งมีโรงเรียนประถมศึกษา 39 แห่ง มีนักเรียนจบชั้น ป.6 ทั้งสิ้น 464 คน มีนักเรียนที่ไม่เรียนต่อระดับมัธยมศึกษา 120 คน กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนที่ไม่เรียนต่อ ส่วนเครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามความสนใจที่มีต่อการศึกษาต่อ การศึกษานอกโรงเรียน การเก็บข้อมูลใช้วิธีขอความร่วมมือกับทางโรงเรียนให้ช่วยแจกแบบสอบถามให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง แล้วส่งให้ผู้วิจัยอีกต่อหนึ่ง การวิเคราะห์แจกแจงความถี่คำนวณค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน

ผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลส่วนตัวและข้อมูลด้านครอบครัวของนักเรียนที่ไม่เรียนต่อ จากกลุ่มตัวอย่าง 120 คน แยกเป็นชายร้อยละ 42.50 และหญิงร้อยละ 57.50 ส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 69.16 มีอายุ 13 ปี ร้อยละ 83.33 อาศัยอยู่กับบิดามารดา คะแนนเฉลี่ยผลการเรียนส่วนมาก อยู่ระหว่าง 2.50 – 2.99 คือ อยู่ในระดับปานกลาง ผู้ปกครองร้อยละ 55.00 ประกอบอาชีพรับจ้าง และร้อยละ 40.00 ประกอบอาชีพทางเกษตร เหตุผลที่ไม่เรียนต่อได้แก่ ไม่มีเงิน และต้องช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพ ความรู้สึกที่ไม่ได้เรียนต่อ นั้น ร้อยละ 61.67 ตอบว่าเสียใจ และร้อยละ 38.33 ตอบว่ารู้สึกเฉยๆ ความสนใจต่อการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ความสนใจอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.66$) ความสนใจที่มีอยู่ในระดับมาก ได้แก่

สนใจการเรียนแบบทางไกล สนใจการเรียนด้วยตนเอง เห็นว่า การเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา มีความจำเป็น และสนใจการเรียนแบบชั้นเรียน ความสนใจในระดับปานกลาง ได้แก่ เห็นว่า การเรียนมีประโยชน์ ทราบระเบียบการสมัครเข้าเรียนและทราบเกี่ยวกับหลักสูตรระดับมัธยม

ส่วนความสนใจต่อการศึกษาด้านอาชีพความสนใจ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.25$) ข้อที่สนใจในระดับมาก ได้แก่ สนใจอบรมอาชีพเกษตรกรรม และสนใจอบรมอาชีพ เลี้ยงสัตว์ ข้อที่สนใจระดับปานกลาง ได้แก่ การจัดฝึกอบรมด้านอาชีพ ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาด้านอาชีพ การอบรมอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า อาชีพช่างเครื่องยนต์ เข้าใจวิธีการฝึกอบรมด้านอาชีพ และทราบข่าวการจัดฝึกอบรมด้านอาชีพ ความสนใจบริการด้านข่าวสารข้อมูล ความสนใจอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.21$) ข้อที่สนใจในระดับมาก ได้แก่ ความรู้ที่จัดทำหนังสือ วิทยุ และการอ่านหนังสือเป็นสิ่งจำเป็น ข้อที่แสดงความสนใจระดับปานกลางได้แก่ ประโยชน์ของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ความรู้ที่ได้รับจากการอ่านหนังสือ ความรู้ที่ได้จากการดูโทรทัศน์ การรู้จักที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน การไปใช้ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน รู้จักห้องสมุดประชาชนอำเภอ และความรู้ที่ได้รับจากหอกระจายข่าว ความคิดเห็นเพิ่มเติมของนักเรียนมีดังนี้ ด้านการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ได้แก่ ควรให้ทางราชการจัดให้เรียนฟรี และควรจัดการพบกลุ่มการเรียนใกล้ๆ บ้าน การศึกษาด้านอาชีพ ได้แก่ ควรจัดฝึกอบรมตาม ความสนใจของผู้เรียน และต้องการให้จัดฝึกอบรมใกล้บ้าน ด้านบริการข่าวสารข้อมูล ได้แก่ ควรปรับปรุงและหาหนังสือไว้ในที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านให้มากขึ้น ควรจัดหาหนังสือไว้ หลายๆ ประเภท และควรสร้างที่อ่านหนังสือให้อยู่บริเวณศูนย์กลางหมู่บ้าน

ประภาพรณ ชันชัย (2538) ศึกษาเรื่องการศึกษาความต้องการด้านการศึกษา ต่อเนื่องของข้าราชการครูในโรงเรียนขยายโอกาสการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการครูในโรงเรียนขยายโอกาส ทางการศึกษา มีระดับความต้องการด้านการศึกษาต่อเนื่องในระดับในด้านต่างๆ ในระดับมาก คือ ด้านวัตถุประสงค์ ด้านเนื้อหา ด้านเทคนิคการสอน ด้านสื่อการสอน ด้านการประเมินผล ด้านเนื้อหา ที่เอื้อต่อการสอน และในด้านการศึกษาต่อ ส่วนรูปแบบที่มีความต้องการที่สุด คือ การฝึกอบรม

สมศรี เพชรโชติ (2538) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของ ประชาชนในการเข้าร่วมโครงการศึกษาต่อเนื่องที่จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยรามคำแหง ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของประชาชน ในการเข้าร่วมโครงการศึกษาต่อเนื่อง ที่จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยรามคำแหง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านความต้องการ พัฒนาคณะเอง ด้านสภาพความพร้อมของการจัดโครงการ ด้านความคาดหวัง และด้านการมีส่วนร่วม เมื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั้ง 5 ด้านกับตัวแปรต่างๆ พบว่า (1) เพศไม่ ความสัมพันธ์กับปัจจัยทั้ง 5 ด้าน (2) อายุมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านความคาดหวังเท่านั้น โดยพบว่า อายุต่างกันมีปัจจัยด้านความคาดหวังแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01

- (3) สถานภาพการสมรส มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านความคาดหวังเท่านั้น โดยพบว่า สถานภาพสมรสต่างกัน มีปัจจัยด้านความคาดหวังแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
- (4) ระดับการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับด้านสถานภาพความพร้อมของการจัดโครงการ เท่านั้น โดยพบว่า ระดับการศึกษาต่างกัน มีปัจจัยด้านสภาพความพร้อมของการจัดโครงการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
- (5) อาชีพหลักมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านความคาดหวังเท่านั้น โดยพบว่า อาชีพหลักต่างกัน จะมีปัจจัยด้านความคาดหวังแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

หทัยชนก บัวเจริญ (2538) ศึกษาเรื่องความสนใจต่อลักษณะโปรแกรมการศึกษา ต่อเนื่องทางการพยาบาลศัลยกรรมของพยาบาลวิชาชีพกลุ่มงานศัลยกรรมในโรงพยาบาล เขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะโปรแกรมการศึกษาต่อเนื่องทางการพยาบาล ศัลยกรรมที่พยาบาลศัลยกรรมสนใจมากที่สุด คือ ด้านเนื้อหาวิชา และระยะเวลาของหลักสูตร เป็นโปรแกรมที่ได้รับความสนใจน้อยที่สุด นอกจากนี้ ได้ทำการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม พยาบาลที่สนใจจะศึกษาต่อทางการพยาบาลศัลยกรรม และกลุ่มพยาบาลที่ไม่มีความสนใจที่จะ ศึกษาต่อทางการพยาบาลศัลยกรรม โดยจำแนกตามลักษณะของบุคคลพบว่า การทำงาน นอกเวลา เงินเดือน ตำแหน่งหน้าที่การงาน และการศึกษาวิชาอื่นๆ มีผลกระทบต่อความสนใจ ที่จะทำการศึกษาต่อเนื่องทางการพยาบาลศัลยกรรมอย่างมีนัยสำคัญ

จู่ไร จงประดิษฐ์พันธ์ (2544) ศึกษาเรื่องทิศทางการดำเนินงานของหน่วยงาน การศึกษาต่อเนื่องในมหาวิทยาลัยของรัฐ ผลการวิจัยสรุปเป็น 4 ประเด็นหลักๆ คือ (1) นโยบาย การให้บริการวิชาการสังคมในมหาวิทยาลัยของรัฐที่เป็นกลุ่มตัวอย่างนั้น มีวัตถุประสงค์การ ให้บริการวิชาการฟรีแก่ผู้ด้อยโอกาส และสร้างรายได้ แต่ทิศทางในอนาคตจะมุ่งไปสู่การสร้าง รายได้มากกว่า เพื่อให้พึ่งพาตนเองโดยให้หน่วยงานการศึกษาต่อเนื่องเป็นแหล่งสร้างรายได้ ให้กับองค์กร (2) โครงสร้างการบริหารของหน่วยงานการศึกษาต่อเนื่องในอนาคตจัดตั้งเป็นศูนย์/ สำนัก โดยมีการบริหารเป็นอิสระเอกเทศ มีขนาดเล็ก คล่องตัว มีประสิทธิภาพ ใช้รูปแบบ การบริหารแบบธุรกิจเอกชน แต่มีได้มุ่งแสวงหากำไร เนื่องจากยังได้รับงบประมาณแผ่นดิน สนับสนุนส่วนหนึ่ง และมีหน้าที่หลักให้บริการวิชาการแก่สังคมและแก่ผู้ด้อยโอกาส (3) ระบบการ สรรหาบุคลากรเข้ามาร่วมงานใช้ระบบการประกาศรับสมัคร เปิดโอกาสให้คนภายในและภายนอก มหาวิทยาลัยทั้งคนไทยและคนต่างชาติเข้ามาบริหาร โดยเฉพาะผู้บริหารต้องเป็นนักธุรกิจ นักการตลาดมืออาชีพ เพื่อสร้างรายได้สู่ธุรกิจในยุคธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Business) ให้เป็นบริการวิชาการทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-Academic Service) (4) ระบบการประกันคุณภาพ บริการวิชาการแก่สังคมมี 2 ระบบ คือ การนำระบบ ISO 9001 มาใช้และระบบประกันคุณภาพ ที่มหาวิทยาลัยสร้างขึ้นเอง เพื่อใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับวัฒนธรรมขององค์กร โดยมีองค์กร กลางภายนอกเป็นผู้ประเมินผลพิจารณาคุณภาพการให้บริการวิชาการ เพื่อยกระดับบริการ วิชาการสังคมสู่มาตรฐานสากล

สุนิสา ขวัญชัย (2544) ได้ศึกษาปัญหาการไม่เข้าร่วมโครงการศึกษาต่อเนื่องของอาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชนในกรุงเทพมหานคร โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจกับประชากรคือ อาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชน 11 สถาบัน ได้กลุ่มตัวอย่าง 354 คน จากผลการศึกษาพบว่า ปัญหาในการไม่เข้าร่วมโครงการศึกษาต่อเนื่องของอาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชน ในกรุงเทพมหานคร นั้น เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยได้ คือ การจัดเนื้อหาไม่ตรงกับสิ่งที่ผู้เข้าร่วมโครงการต้องการ ไม่ทราบว่ามีการจัดโครงการการศึกษาต่อเนื่อง ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมโครงการการศึกษาต่อเนื่องตามเวลาที่กำหนด และไม่เชื่อว่าจะได้ประโยชน์คุ้มค่า หัวข้อเรื่องที่ยกขึ้นนั้นไม่น่าสนใจ โดยในทุกๆ ปัญหาจากวิจัยพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

เอกศักดิ์ แดงเดช (2545) ศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบการศึกษาต่อเนื่อง เพื่อความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยการวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบการศึกษาต่อเนื่องให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการเก็บข้อมูล 6 ขั้นตอน คือ (1) การเก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (2) การยกร่างรูปแบบการศึกษาต่อเนื่อง (3) การวิเคราะห์โครงสร้างรูปแบบ (4) การปรับโครงสร้างรูปแบบ (5) การวิเคราะห์โครงสร้างรูปแบบที่ผ่านการปรับ (6) สรุปรูปแบบการศึกษาต่อเนื่องที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยมีกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับหน่วยงานการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยในประเทศ 4 แห่ง มหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกา 3 แห่ง และผู้เชี่ยวชาญในประเทศไทย ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่ระดับผู้บริหารหรือด้านวิชาการของหน่วยงานการศึกษาต่อเนื่อง และการศึกษาออกโรงเรียน จำนวน 2 กลุ่ม แบ่งเป็นกลุ่มที่ 1 จำนวน 16 ท่าน และกลุ่มที่ 2 จำนวน 9 ท่าน โดยใช้แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง ผลการวิจัย พบว่า 1) โครงสร้างการดำเนินงานหน่วยงานการศึกษาต่อเนื่องควรเป็นหน่วยงานหารายได้ในรูปแบบวิสาหกิจ มีการบริหารแบบโครงการพึ่งตนเองมีกำไรเหลือที่จะสนับสนุน โครงการบริการสังคม และผู้ด้อยโอกาส สรรวจความต้องการสม่าเสมอใช้เทคโนโลยีช่วยเสริมระบบงาน 2) การบริการวิชาการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนทุกกลุ่ม เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน มีหลักสูตรหลากหลายตอบสนองความต้องการ และความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ ใช้เทคนิคการเรียนทางไกล และการใช้สื่อสารมวลชนขยายโอกาสพัฒนาคุณภาพ มาตรฐานประเมินผลที่มีการติดตามผลพัฒนาสื่อ การเรียนการสอน เน้นการศึกษาเป็นเรื่องสนุก 3) เครือข่ายในการบริการร่วมมือกับองค์กรการศึกษาอื่นๆ เพื่อขยายการให้บริการระดับทรัพยากรจากทุกองคาพยพในสังคม ร่วมจัดการศึกษาร่วมกับแหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดเครือข่ายการเข้าถึงความรู้อย่างไม่มีขอบเขตตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาสของแต่ละบุคคลเพื่อก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้

เชียง (Chiang. 2001: Abstract) ได้ศึกษาถึงการนำทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์ มาอธิบายว่า แรงจูงใจใดที่มีต่อผลการศึกษาต่อเนื่องของนักศึกษาในหลักสูตรต่อเนื่องสาขาบริหารธุรกิจของมหาวิทยาลัยแห่งชาติเซี่ยงกง ประเทศไต้หวัน โดยใช้แบบสอบถามกับ

กลุ่มตัวอย่าง 462 คน และได้รับแบบสอบถามกลับมา 176 คน และผลการวิจัย พบว่า

- 1) แรงจูงใจที่มีความสำคัญที่สุดในการเข้าเรียนในหลักสูตรศึกษาต่อเนื่องคือการเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่งเป็นลำดับความต้องการขั้นสูงสุดของทฤษฎีมาสโลว์ รองลงคือ การเป็นที่ยอมรับนับถือจากผู้อื่น การอยู่ร่วมกันในสังคม และความต้องการความปลอดภัยตามลำดับ ส่วนความต้องการทางกายภาพเป็นลำดับสุดท้าย
- 2) เมื่อมีการเปรียบเทียบในเรื่องของรายได้พบว่า นักศึกษาที่มีรายได้สูงจะมีแรงจูงใจทางด้านกายภาพต่ำกว่านักศึกษาที่มีรายได้ต่ำ
- 3) เมื่อเปรียบเทียบในด้านรายได้และอายุ พบว่า นักศึกษาที่มีรายได้ต่ำและอายุน้อย จะมีแรงจูงใจในการการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นปัจจัยสำคัญมากกว่านักศึกษาที่มีรายได้สูงและอายุมาก
- 4) แรงจูงใจด้านการเป็นที่ยอมรับนับถือจากผู้อื่น และการเห็นคุณค่าในตนเองนั้น พบว่าผู้ที่เป็นเจ้าของธุรกิจมีแรงจูงใจทั้งสองขั้นนี้มากกว่าผู้จัดการทั่วไปที่เข้ามาศึกษาหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่อง สาขาบริหารธุรกิจ

ฟิลลิปส์ (Phillips. 2003: Abstract) ได้ศึกษาตลาดความต้องการการศึกษาต่อเนื่องในระดับอุดมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาตลาดความต้องการการศึกษาต่อเนื่องในโปรแกรมการศึกษาระดับอุดมศึกษาว่า เป็นอย่างไร มีเครื่องมือสื่อสารอะไรที่สามารถสนับสนุนให้มีการศึกษาต่อเนื่องในระดับอุดมศึกษา การวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบการเขียนบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึกจากการโทรศัพท์กับนักศึกษาพิเศษ ซึ่งหมายถึงนักศึกษาอายุเฉลี่ย 22 ปี และเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี และนักศึกษาที่เรียนไม่เต็มเวลา โดยเป็นนักศึกษาวัยผู้ใหญ่เป็นส่วนใหญ่

จากการวิจัย พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีความต้องการในการที่จะเรียนในระดับอุดมศึกษาเพิ่มมากขึ้น แล้วแต่โอกาสและสถานการณ์ เช่น การหางานใหม่ การลาออกจากงาน การเปลี่ยนแปลงบทบาททางเศรษฐกิจ ซึ่งเมื่อนักศึกษาเหล่านี้มีความต้องการที่จะกลับมาเรียนในระบบการศึกษา กลุ่มเป้าหมายจะแสวงหาสถาบัน เพื่อความเหมาะสมและเลือกสถาบันมากกว่า 1 สถาบัน โดยจะพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายของหลักสูตรที่จะเรียน ระยะเวลาการศึกษา ระยะเวลาการเดินทาง รวมถึงการประยุกต์ใช้สถานการณ์ของการเรียนรู้ต่อชีวิตประจำวัน

วิกคามาทิเรก (Wikkramatileke. 2003: Abstract) เป็นการศึกษาถึงคำอธิบายประกอบกับการสนทนากับนักวิชาการการศึกษาต่อเนื่อง ในการจัดตั้งหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่อง ในมหาวิทยาลัย เพราะถึงแม้ว่า ในมหาวิทยาลัยในปัจจุบันจะให้ความสำคัญอย่างมาก ในการพัฒนาระบบการศึกษาต่อเนื่องแต่กลับพบว่า ระบบและการจัดองค์กรขององค์ความรู้ที่เป็นหลักสำคัญในการที่จะนำมาพิจารณา เพื่อจัดทำหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องนั้นมีน้อยมาก โดยมองประเด็นปัญหาจากบทความเรื่อง ความเป็นผู้ประกอบการ และจากบทความเรื่องการวางแผนการศึกษาในระดับผู้ใหญ่ โดยในการวิจัยนี้ ผู้ประเมินได้ทำการตั้งคำถามถึงความน่าเชื่อถือและความสามารถในการนำไปใช้ประยุกต์กับการศึกษาต่อเนื่องได้จริง

จิลล์ (Gill. 2003: Abstract) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการทดลองใช้หลักสูตร การศึกษาต่อเนื่องทางอินเทอร์เน็ตกับการเรียนผ่านเสียงจากเครื่องรับวิทยุ โดยกลุ่มที่ศึกษา เป็นคู่สมรสในรัฐแคลิฟอร์เนีย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามีสองกลุ่ม โดยในแต่ละกลุ่มมีจำนวน 25 คน ผลการวิจัยสรุปได้ว่าการศึกษาทั้งสองรูปแบบไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

แมรี่ และวัตสัน (Mary; & Watson. 2004: Abstract) ได้ศึกษาวิจัยถึงเหตุผลและ อุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อเนื่องของกลุ่มพยาบาลที่มีใบอนุญาต ประกอบวิชาชีพในรัฐนิวยอร์ก โดย 1) ศึกษาถึงเหตุผลที่ทำให้กลุ่มพยาบาลที่มีใบอนุญาต ประกอบวิชาชีพ ตัดสินใจศึกษาต่อเนื่อง 2) ศึกษาถึงอุปสรรคของกลุ่มพยาบาลที่มีใบอนุญาต ประกอบวิชาชีพตัดสินใจศึกษาต่อเนื่อง 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ผลักดันให้ศึกษา ต่อเนื่องกับความต้องการในการได้ใบประกาศนียบัตรระดับสูง ระดับการศึกษาที่ใช้ในการเข้า ทำงาน และประสบการณ์ในการทำงาน 4) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอุปสรรคในการเข้า ศึกษาต่อเนื่องกับความต้องการในการได้ใบประกาศนียบัตรระดับสูง ระดับการศึกษาที่ใช้ใน การเข้าทำงานและประสบการณ์ในการทำงาน โดยใช้แบบสอบถาม 1,666 ชุด และได้รับ แบบสอบถามตอบกลับจำนวน 296 ชุด จากกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามนี้มีลักษณะ เฉพาะที่ได้รับการตรวจสอบแล้วว่า เป็นหญิงผิวขาวที่แต่งงานแล้วเป็นส่วนมาก

ผลการวิจัย พบว่า 1) เหตุผลอันดับแรกที่เข้าศึกษาต่อเนื่อง คือ ความต้องการ ความก้าวหน้าในวิชาชีพ และเหตุผลอื่นๆ ที่มีความสำคัญรองลงมาได้แก่ ความตั้งใจที่จะได้รับ การเรียนรู้ของแต่ละบุคคล เพื่อเป็นการบริการต่อชุมชน เป็นคำสั่งของหน่วยงานให้เข้าศึกษาต่อ และการต้องการหลีกเลี่ยงสิ่งที่ทำอยู่เดิม 2) อุปสรรคที่มีส่วนร่วมในการศึกษาต่อเนื่องที่ สำคัญมากที่สุดคือค่าใช้จ่ายในการศึกษา ส่วนปัจจัยอื่นได้แก่ การไม่มีเวลาว่าง หลักสูตรที่เปิด สอนค่อนข้างน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการ ไม่สามารถจัดการบริหารเวลาส่วนตัวได้ และ ความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ 3) กลุ่มพยาบาลที่มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพที่ทำงานที่บ้าน หรือ ชุมชนที่อาศัยมีเหตุผลที่จะเข้าศึกษาต่อเนื่องเหมือนกับกลุ่มที่ไม่ได้ทำงานที่บ้าน หรือชุมชนที่ อาศัย คือเพื่อต้องการบริการให้แก่ชุมชน 4) ค่าใช้จ่ายในการศึกษานั้น เป็นอุปสรรคสำเร็จกลุ่ม พยาบาลที่ประสบการณ์น้อย หรือเพิ่งเริ่มทำงานมากกว่ากลุ่มพยาบาลที่มีประสบการณ์หรือ ทำงานมานานแล้ว กลุ่มพยาบาลที่มีความต้องการที่จะก้าวหน้าในหน้าที่การงานนั้นในเรื่องของ ความมุ่งมั่นและข้อจำกัดของเวลาจะมีผลน้อยกว่ากลุ่มพยาบาลที่ขาดความกระตือรือร้น

วัตบา (Watba. 2003: Abstract) ศึกษาในเรื่องความเป็นผู้นำและวิสัยทัศน์ของ การศึกษาระดับที่สูงกว่ามัธยมศึกษาเรื่องอาชีพและการศึกษาต่อเนื่องในรัฐฟลอริดา แมรี่แลนด์ นอร์ธแคโรไลนา และเวอร์จิเนีย กล่าวคือสถาบันการศึกษาในปัจจุบันต้องมีการวางแผนกลยุทธ์ และมีวิธีการที่แตกต่างไปจากรูปแบบเดิมๆ การพัฒนาการศึกษาต่อเนื่องเพื่อพัฒนาศักยภาพ ด้านอาชีพในทศวรรษใหม่นี้จำเป็นที่จะต้องอาศัยการจัดการที่มีคุณภาพ

ผลการวิจัยใช้เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟายจำนวน 3 รอบ มีประเด็นพิจารณา 47 ประเด็น และมี 18 ประเด็นที่พัฒนาในรอบที่ 2 ที่พิจารณาในประเด็นดังกล่าวอีกครั้ง เพื่อหาข้อสรุปในรอบที่ 3 เพื่อเป็นฉันทามติ

แม็กคอลลัม (McCallum. 2003: Abstract) ได้ศึกษาถึงความสนใจและการใช้คอมพิวเตอร์ในการศึกษาต่อเนื่องของกลุ่มคนพิการทางหู มีวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเพื่อศึกษาถึงระดับของอายุขัยเฉลี่ย ความสนใจการศึกษาทางอินเทอร์เน็ตของคนพิการทางหู ในการวิจัยนี้ สอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง โดยมีข้อคำถาม 30 คำถามในประเด็นเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ต ประสบการณ์ และความสนใจการใช้อินเทอร์เน็ต ได้แบบตอบรับกลับคืนมา 297 ฉบับ

ผลการวิจัย พบว่า 1) กลุ่มตัวอย่างใช้อินเทอร์เน็ตได้ 2) กลุ่มตัวอย่าง 71.9% สนใจโปรแกรมการศึกษาทางอินเทอร์เน็ต 3) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีเครื่องคอมพิวเตอร์เป็นของตนเอง และใช้อินเทอร์เน็ตเพราะในการศึกษาต่อเนื่อง 4) ส่วนใหญ่เป็นคนพิการทางหู และเป็นเจ้าของเครื่องคอมพิวเตอร์เอง 5) ระดับการศึกษาไม่มีผลต่อความสนใจในการใช้อินเทอร์เน็ต 6) การได้ยืมไม่มีผลต่อความสนใจในการใช้อินเทอร์เน็ต 7) อายุที่มีการสูญเสียการได้ยินมีความสัมพันธ์กับการเป็นเจ้าของเครื่องคอมพิวเตอร์แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับความสนใจในการศึกษาต่อเนื่องทางอินเทอร์เน็ต

ทาวเวอร์ (Towers. 2004: Abstract) ในการศึกษาวิจัยนี้ศึกษาถึงปัจจัยสำคัญที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อเนื่องของลูกจ้างพนักงานสาธารณสุข เหตุเพราะการศึกษาต่อเนื่องได้กลายมาเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของระบบองค์ความรู้พื้นฐานของสังคม และได้กลายเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับผู้บริหารที่จะได้ค้นพบว่า ปัจจัยใดที่เป็นที่เป็นเหตุผลหรืออุปสรรคของลูกจ้างที่จะเข้าร่วมในการศึกษาต่อเนื่องนี้โดยใช้วิธีการเชิงสำรวจ ซึ่งได้ส่งแบบสอบถามทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ไปยังลูกจ้างพนักงานสาธารณสุขจำนวน 1,000 คน ผลจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ลำดับความสำคัญที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อเนื่องเรียงลำดับจากสิ่งที่สำคัญที่สุดไปสู่สิ่งสำคัญน้อยที่สุดดังนี้ 1) เป็นความสนใจส่วนตัว 2) เป็นการบริการของชุมชน 3) เพื่อความก้าวหน้าในวิชาชีพ 4) ความคาดหวังจากคนภายนอก 5) เพื่อสังคมหรือติดต่อกับบุคคลอื่น ส่วนสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการตัดสินใจเข้าเรียนต่อเนื่องเรียงตามลำดับตามนี้คือ 1) ค่าใช้จ่าย 2) ไม่มีหลักสูตรที่น่าสนใจ 3) ขาดความมุ่งมั่น 4) ข้อจำกัดของเวลาและการจัดลำดับเวลาของผู้ต้องการเข้าเรียนในแต่ละบุคคล 5) ขาดการสนับสนุนให้เข้าศึกษาและปัญหาเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล

สรุป

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษา สรุปได้ว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องทั้งหมดมีจำนวน 13 เรื่อง โดยเป็นงานวิจัยในประเทศไทยจำนวน 7 เรื่องและงานวิจัยต่างประเทศจำนวน 6 เรื่อง โดยงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความต้องการและความสนใจในการศึกษาต่อเนื่องของการศึกษาในระดับต่างๆ รวมทั้งการศึกษาต่อด้านวิชาชีพต่างๆ

ในส่วนของงานวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีเพียง 1 เรื่อง คือ งานวิจัยในระดับปริญญาตรี บัณฑิต สาขาการศึกษาจากระบบโรงเรียน จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดย เอกศักดิ์ แดงเดช ศึกษาเรื่องการพัฒนา รูปแบบการศึกษาต่อเนื่อง เพื่อความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมงานวิจัยที่มีทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยนำมาเรียบเรียงและสังเคราะห์ เพื่อให้เห็นถึงแนวทางการศึกษาวิจัยในประเด็นของการศึกษาต่อเนื่องในรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นต้นแบบการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน โดยใช้เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย และประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบโดยผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

ถ้ามองในระดับที่ลึกลงไป จะพบว่า งานวิจัยในประเทศส่วนใหญ่เป็นการประเมินความต้องการการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไป และประเด็นการสำรวจความสนใจด้านการศึกษาต่อเนื่องในรูปแบบต่างๆ ดังเช่น การศึกษาความสนใจด้านการศึกษาของนักเรียนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาแล้วไม่ได้เรียนต่อ กรณีศึกษาอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ของ บงกช พรหมมี (2538) การศึกษาความต้องการด้านการศึกษาต่อเนื่องของข้าราชการครู ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ของ ประภาพรณ รัชชัย (2538) และการศึกษาปัญหาการไม่เข้าร่วมโครงการศึกษาต่อเนื่องของอาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชนในกรุงเทพมหานคร ของ สุนิสา ขวัญชัย (2544) จะมีงานวิจัยเพียงเรื่องเดียวที่มีการศึกษาและพัฒนา รูปแบบของการศึกษาต่อเนื่อง คือ งานพัฒนารูปแบบการศึกษาต่อเนื่อง เพื่อความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ของ เอกศักดิ์ แดงเดช (2545)

สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศจะเป็นงานวิจัยในภาพกว้างของการศึกษาต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นทิศทางการดำเนินงานการศึกษาต่อเนื่อง การนำทฤษฎีของนักคิดมาพัฒนาการศึกษาต่อเนื่อง การทดลองใช้หลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องกับสื่อต่างๆ เพื่อความทันสมัยและสามารถนำไปใช้กับกลุ่มคนด้อยโอกาสได้อย่างทั่วถึง เช่น การศึกษาถึงการนำทฤษฎีแรงจูงใจของ มาสโลว์ มาอธิบายว่า แรงจูงใจใดที่มีผลต่อการศึกษาต่อเนื่องของ เชียง (Chiang, 2001: Abstract) การศึกษาเปรียบเทียบการทดลองใช้หลักสูตรการศึกษาต่อเนื่อง ทางอินเทอร์เน็ตกับ

การเรียนผ่านเสียงจากเครื่องรับวิทยุของ จิลล์ (Gill. 2003: Abstract) เป็นต้น

อาจจะกล่าวได้ว่า งานวิจัยทางด้านการศึกษาต่อเนื่องได้มีการศึกษาในมุมมองต่างๆ ของการศึกษาต่อเนื่อง แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาการศึกษาต่อเนื่อง เพราะดังจะเห็นว่า ในปัจจุบันวิวัฒนาการของโลกสมัยใหม่ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับเปลี่ยนแปลง จึงเน้นเรื่องจำเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น จึงควรที่จะ ได้มีการพัฒนาและผลักดันงานวิจัยด้านการศึกษาต่อเนื่องให้มากพอที่จะเป็นเครื่องรับประกัน คุณภาพของการจัดการศึกษาได้อีกทางหนึ่ง